RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

शनिवार, २७ डिसेंबर २०२५ | वर्ष : ६ | अंक : ०२ | दैनिक | किंमत : ₹ ५/-

Saturday, 27 December 2025 | Year : 6 | Issue : 02 | Daily | Rate: Rs. 5/-

12 राज्यांमध्ये मतचोरीच्या प्रकरणांपासून ते एसआयआर...

2025 मध्ये निवडणूक आयोग

नवी दिल्ली : विरोधी पक्ष काँग्रेस पक्षाने निवडणूक आयोग आणि भाजपवर 'मतचोरीचा' आरोप केला होता. या आरोपांना प्रत्युत्तर देत, निवडणूक आयोगाने यावर्षी 13 राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये मतदार याद्यांचे विशेष, सखोल पुनरावलोकन केले, ज्यामध्ये आसाममधील 'विशेष पुनरावलोकन' समाविष्ट आहे. 2026 मध्ये उर्वरित 22 राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये असाच एक सराव करण्यासाठी आयोग पूर्णपणे तयार आहे.

निवडणूक आयोगाला चर्चेत ठेवणारी ही प्रक्रिया बिहारमध्ये पूर्ण झाली असली तरी, आसाम आणि इतर 12 राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये ती अजूनही सुरू आहे, जिथे सुमारे 60 कोटी मतदार आहेत. अधिकाऱ्यांनी सांगितले की उर्वरित 40 कोटी मतदारांना पुढील वर्षी टप्प्याटप्प्याने समाविष्ट केले जाईल. आतापर्यंत ही प्रक्रिया यशस्वी झाली आहे आणि उर्वरित राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्येही सुरू राहील. मतदारांनी शेअर केलेली माहिती डिजिटायझेशन झाल्यामुळे, निवडणूक आयोगाच्या अधिकाऱ्यांनी सांगितले की येत्या

* *काही वर्षांत मतदार यादी साफसफाईची प्रक्रिया अधिक स्वयंचलित आणि बॅकएंड चालित होईल.*
* *वापरण्यासाठी कायदे करावेत, मद्रास उच्च न्यायालयाची महत्त्वाची टिप्पणी*
* *अनेक दशकांनंतर, बिहार निवडणुकीत मोठा हिंसाचार झाला नाही.*
* *या वर्षी, एसआयआर व्यतिरिक्त, निवडणूक प्राधिकरणाने बिहारमध्ये विधानसभा निवडणुका देखील घेतल्या.*

निवडणुकीच्या दिवशी मोठा हिंसाचार झाला नसल्याची ही कदाचित पहिलीच वेळ होती. शिवाय, 243 विधानसभा जागांपैकी कोणत्याही जागी पुन्हा मतदान घेण्याची शिफारस करण्यात आली नव्हती. मतदान केंद्रांचे तर्कसंगतीकरण करणारे बिहार हे पहिले राज्य बनले, ज्यामुळे प्रत्येक मतदान केंद्रावर मतदारांची कमाल संख्या 1,500 वरून 1,200 पर्यंत कमी झाली. यामुळे मतदानाच्या दिवशी रांगा कमी होतील.

याव्यतिरिक्त, मतदान प्रक्रिया सुलभ करण्यासाठी मतदान प्राधिकरणाने अनेक पावले उचलली आहेत. लोक आता मतदान केंद्राबाहेर मोबाईल फोन घेऊन जाऊ शकतात आणि फोन डिपॉझिट बॉक्समध्ये जमा करू शकतात. आतापर्यंत मतदान केंद्रांमध्ये फोन नेण्यास परवानगी नव्हती आणि ते जमा करण्याची सुविधाही नव्हती.

या वर्षीही काँग्रेस नेते राहुल गांधी आणि मुख्य निवडणूक आयुक्त ज्ञानेश कुमार यांच्यात मतचोरीच्या आरोपांवरून जोरदार वाद झाला. मुख्य निवडणूक आयोगाने पहिल्यांदाच एखाद्या वरिष्ठ राजकीय नेत्याला असे आरोप केल्याबद्दल माफी मागण्यास सांगितले होते जे सिद्ध होऊ शकले नाहीत. इंडिया ब्लॉकमधील अनेक नेत्यांनी असा दावा केला की मतदार यादी स्वच्छता मोहिमेमुळे कागदपत्रांच्या अभावामुळे लाखो खरे, पात्र मतदार त्यांच्या मतदानाच्या अधिकारापासून वंचित राहतील.

राष्ट्रने माजी प्रधानमंत्री डॉ. मनमोहन सिंग यांना वाहिली श्रद्धांजली ...

नवी दिल्ली : आज माजी प्रधानमंत्री मनमोहन सिंग यांची पहिली पुण्यतिथी आहे. या प्रसंगी राहुल गांधींसह अनेक नेत्यांनी त्यांना श्रद्धांजली वाहिली. काँग्रेस नेत्यांनी त्यांना श्रद्धांजली वाहिली, असे म्हटले की त्यांची नम्रता, प्रामाणिकपणा आणि वारसा येणाऱ्या पिढ्यांना प्रेरणा देत राहील.

काँग्रेस अध्यक्ष **मल्लिकार्जुन खरगे** यांनी माजी पंतप्रधानांचे वर्णन परिवर्तनकारी नेते म्हणून केले. खरगे म्हणाले की त्यांनी देशाच्या आर्थिक मार्गाला आकार दिला आणि आर्थिक सुधारणांद्वारे लाखो लोकांसाठी संधी वाढवल्या, लाखो लोकांना गरिबीतून बाहेर काढले. ते म्हणाले, *'त्यांच्या नम्रता, प्रामाणिकपणा आणि शहाणपणासाठी ओळखले जाणारे, त्यांनी सन्मान आणि करुणेने नेतृत्व केले, प्रगती सर्वसमावेशक राहिली आणि कल्याणकारी लाभ सर्वात गरजू लोकांपर्यंत पोहोचले याची खात्री केली. हक्कांवर आधारित आदर्श या दृष्टिकोनाचा पुरावा आहे. त्यांच्या दृष्टिकोनाखाली आम्ही एक मजबूत भारत बांधला.'* काँग्रेस अध्यक्षांनी X वर लिहिले, *'आम्ही अशा राजकारण्याला श्रद्धांजली अर्पण करतो ज्यांचा प्रामाणिक सार्वजनिक सेवा आणि चिरस्थायी सुधारणांचा वारसा पिढ्यांना प्रेरणा देत राहील.'*

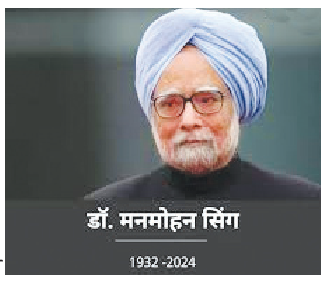

त्यांनी भारताला आर्थिकदृष्ट्या सक्षम केले - राहुल गांधी

राहुल गांधी यांनी इंस्टाग्रामवर लिहिले की, *'भारताचे माजी प्रधानमंत्री डॉ. मनमोहन सिंग यांना त्यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त विनम्र श्रद्धांजली. त्यांच्या दूरदर्शी नेतृत्वाने त्यांनी भारताला आर्थिकदृष्ट्या सक्षम केले. देशातील वंचित आणि गरिबांसाठी त्यांच्या ऐतिहासिक प्रयत्नांनी आणि धाडसी निर्णयांनी भारताला जागतिक स्तरावर एक नवीन ओळख दिली. त्यांची नम्रता, कठोर परिश्रम आणि प्रामाणिकपणा नेहमीच आपल्या सर्वांसाठी प्रेरणादायी राहील.'*

दरम्यान, **प्रियंका गांधी वड्रा** म्हणाल्या, *'मनमोहन सिंग जी समानतेचे एक प्रबळ पुरस्कर्ते, एक मजबूत, धाडसी आणि प्रतिष्ठित व्यक्तिमत्व होते, जे राष्ट्राच्या प्रगतीसाठी पूर्णपणे समर्पित होते. त्यांची साधेपणा, प्रामाणिकपणा आणि देशाप्रती समर्पण आपल्या सर्वांना नेहमीच प्रेरणा देईल.'* आसामचे मुख्यमंत्री हिमंता बिस्वा सर्मा यांनी शुक्रवारी माजी प्रधानमंत्री मनमोहन सिंग यांना श्रद्धांजली वाहिली.

महत्त्वाच्या बातम्या

कळमेश्वर येथे भारतीय बौद्ध महासभा 'नागपूर जिल्हा शाखा पश्चिम' ची पुनर्गठन सभा

नागपूर : भारतीय बौद्ध महासभा संस्थापक अध्यक्ष बोधिसत्व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर राष्ट्रीय संरक्षक आद. महाउपासिका मिराताई आंबेडकरट्रस्टी व राष्ट्रीय कार्याध्यक्ष आद डॉ. भिमराव यशवंतराव आंबेडकर. भारतीय बौद्ध महासभा 'नागपूर जिल्हा शाखा पश्चिम' ची शाखा पुनर्गठन सभा शनीवारी 27 डिसेंबर रोजी दुपारी 12 वाजता. त्रिरत्न बुद्ध विहार हुडको कॉलनी कळमेश्वर येथे भारतीय बौद्ध महासभा नागपूर जिल्हा शाखा पश्चिम कमिटी गठण करण्यासाठी बैठक आयोजित करण्यात आली आहे, करिता काटोल, कळमेश्वर, सावनेर, बुटीबोरी, नरखेड, हिंगणा तालुक्यातील 'भारतीय बौद्ध महासभा संघटनेची' जबाबदारी स्वीकारू इच्छिणाऱ्या भारतीय बौद्ध महासभा पदाधिकारी व तमाम बौद्ध बांधवांना आव्हान करण्यात येते की, उपरोक्त ठिकाणी बैठकीत वेळेवर उपस्थित रहावे. असे आवाहन समता सैनिक दल व भारतीय बौद्ध महासभाचे राष्ट्रीय संघटक, इंजी.पद्माकर गणवीर यांनी केले.

काश्मीर ते दार्जिलिंगपर्यंत कडाक्याची थंडी

नवी दिल्ली : काश्मीरपासून पश्चिम बंगालपर्यंत संपूर्ण हिमालयीन प्रदेश तीव्र थंडीने होरपळत आहे. अनेक ठिकाणी तापमान उणे 7 अंश सेल्सिअसपर्यंत घसरले आहे. थंडीची लाटही सुरू आहे. दरम्यान, मैदानी भागात दाट धुक्यामुळे सामान्य जनजीवन विस्कळीत झाले आहे, ज्यामुळे अनेक विमान वाहतूक विस्कळीत झाली आहे.

भाजपा खासदारांच्या क्रीडा महोत्सवात खेळाडूंचा संताप

भोपाल : मध्य प्रदेशमधील खरगौन येथे आयोजित करण्यात आलेल्या खासदार क्रीडा महोत्सवामध्ये सहभागी झालेल्या खेळाडूंनी महोत्वाच्या समारोप सोहळ्यामध्ये संतप्त होत गोंधळ घातला. संतप्त खेळाडूंना भाजपाचे राज्यसभा खासदार सुमेर सिंह सोलंकी यांना घेराव घातला. तसेच स्पर्धेवेळी खेळाडूंना उपाशीतापाशी ठेवल्याचा आरोप केला. तसेच संतापलेल्या खेळाडूंनी या स्पर्धेत मिळवलेली पदके फेकून दिली, तर प्रमाणपत्रे फाडून टाकली. खासदारांकडे बक्षीस देण्यासाठी पैसे नव्हते तर स्पर्धा आयोजित केली कशाला? असा सवाल संतप्त खेळाडूंनी विचारला. मध्य प्रदेशमधील खरगोन शहरातील बिस्टान रोड येथील स्टेडियममध्ये आयोजित क्रीडा महोत्सवाच्या समारोपावेळी शालेय खेळाडूंनी आपापली प्रमाणपत्रे फाडून फेकून दिली. तसेच स्पर्धेत मिळवलेली पदकेही मैदानात फेकली. खासदार सुमेरसिंह सोलंकी यांना घेराव घालून बक्षीसाची रक्कम देण्याची मागणी केली.

नायलॉन मांजा विकणाऱ्याला 2.50 लाख, वापरणाऱ्याला 50 हजारांचा दंड...

नागपूर : मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाने प्राणघातक नायलॉन मांजाचे समूळ उच्चाटन करण्यासाठी नायलॉन मांजा विकणाऱ्यांवर अडीच लाख आणि वापरणाऱ्यांवर 50 हजार रुपये दंड ठोठावण्याची सूचना विदर्भातील सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांना बुधवारी केली. न्यायालयाने नायलॉन मांजाविरोधात 2021 मध्ये स्वतःच जनहित याचिका दाखल करून घेतली आहे. न्यायालयाने 2021 पासून परिस्थितीमध्ये समाधानकारक बदल घडला नसल्याची बाब लक्षात घेता पतंग उडविण्यासाठी नायलॉन मांजा वापरणाऱ्यांवर आणि विकणाऱ्यांवर कठोर कारवाई करण्याचा निर्धार केला.

H-vB व्हिसाच्या विलंब आणि रद्दीकरणाबद्दल भारताने व्यक्त केली चिंता

नवी दिल्ली : परदेशात राहणाऱ्या भारतीय नागरिकांशी संबंधित बाबींबाबत भारत सरकारने पुन्हा एकदा आपल्या नागरिकांच्या हिताचे रक्षण करण्याची आपली वचनबद्धता स्पष्ट केली आहे. परराष्ट्र मंत्रालयाने व्हिसाच्या अडचणी, सुरक्षा चिंता, फरार गुन्हेगारांचे परतणे आणि परदेशात भारतीय विद्यार्थ्यांचे मृत्यू यासारख्या मुद्द्यांवर आपली भूमिका स्पष्ट केली आहे.

परराष्ट्र मंत्रालयाचे प्रवक्ते रणधीर जयस्वाल म्हणाले की, HvB व्हिसाच्या अपॉइंटमेंट्स वारंवार बदलल्या जात असल्याच्या अनेक तक्रारी सरकारला मिळाल्या आहेत. यामुळे मोठ्या संख्येने भारतीय नागरिक दीर्घकाळ परदेशात अडकून पडले आहेत, ज्यामुळे त्यांच्या कुटुंबांवर आणि मुलांच्या शिक्षणावर गंभीर परिणाम होत आहे. व्हिसा संबंधित मुद्दे कोणत्याही देशाच्या सार्वभौम अधिकारक्षेत्रात येतात, परंतु भारताने नवी दिल्ली आणि वॉशिंग्टन डी.सी. या दोन्ही ठिकाणी अमेरिकेकडे आपल्या चिंता व्यक्त केल्या आहेत . भारतीय नागरिकांना येणाऱ्या अडचणी कमी करण्यासाठी अमेरिकेशी सतत चर्चा सुरू आहे. अमेरिकेत काम करणाऱ्या हजारो भारतीय व्यावसायिकांशी संबंधित एच-1बी व्हिसा प्रकरणावर भारताने गंभीर चिंता व्यक्त केली आहे. परराष्ट्र मंत्रालयाने म्हटले आहे की मोठ्या संख्येने भारतीय अर्जदारांच्या पूर्व-नियोजित एच-1बी व्हिसा मुलाखती अचानक रद्द करण्यात आल्या आहेत किंवा पुढे ढकलण्यात आल्या आहेत, ज्यामुळे लोकांना प्रचंड त्रास होत आहे.

जावळ काढण्याच्या प्रथेत आईचेही बळजबरीने मुंडन

दौंडमधील महिलांची राज्य महिला आयोगाकडे तक्रार

वासुंदे : रोटी (ता. दौंड) येथील ग्रामदैवत रोटमलनाथ मंदिरामध्ये पुर्वापार चालत आलेल्या शितोळे घराण्यातील मुलाच्या जावळाचा विधी करण्यासाठी रोटी येथील कुलदैवत श्री रोटमलनाथ व जोगेश्वरी मंदिरात येतात. हा शितोळे घराण्यातील मुलाच्या जावळाचा कार्यक्रम एखाद्या लग्नकार्याप्रमाणे केला जातो. मात्र याच वर्षानुवर्षे चालत आलेल्या जावळ काढण्याच्या परंपरेतील बाळाच्या आईचे केस काढण्याच्या प्रथेबाबत आईचे संक्तीने मुंडन केले जाते. याबाबत काही महिलांनी राज्य महिला आयोगाकडे तक्रार दाखल केली. धार्मिक परंपरेच्या नावाखाली महिलेला विद्रुप करत असताना तिच्यावर एक कौटुंबिक, मानसिक, सामाजिक दबाव टाकला जातो. खऱ्या अर्थाने तिच्या जगण्याचा अधिकार हिरावून घेतला जातो. या सर्वांचा दबाव तिच्यावर इतक्या मोठ्या प्रमाणात असतो की, तिला सक्तीने विद्रुप केले जाते. म्हणून राज्य महिला आयोगाच्या वतीने याची दखल घेत पुणे जिल्हाधिकारी यांना पत्रव्यवहार केला. याबाबत संबंधीत मंदिर प्रशासन आणि जे कोणी आमानवी प्रथा सुरु करुन महिलांना विद्रुप करत असतील.

कामाचे तास वाढवण्याविरोधात सामुदायिक आरोग्य केंद्रांमध्ये डॉक्टरांचा निषेध

तिरुवनंतपुरम : केरळमधील सरकारी डॉक्टरांनी सामुदायिक आरोग्य केंद्रांमधील कामाचे तास सकाळी 9 ते संध्याकाळी 6 वाजेपर्यंत वाढवण्याच्या राज्य सरकारच्या निर्णयावर नाराजी व्यक्त केली आहे. केरळमधील सरकारी डॉक्टरांचे प्रतिनिधित्व करणारी संघटना केरळ गव्हर्नमेंट मेडिकल ऑफिसर्स असोसिएशन (केजीएमओए) म्हणाली की या निर्णयामुळे आधीच जास्त काम करणाऱ्या डॉक्टर आणि आरोग्य कर्मचाऱ्यांवर ताण पडेल. संघटनेने आरोग्य केंद्रांमधील कर्मचाऱ्यांची संख्या वाढवण्याची मागणी केली.

संघटनेने केरळ सरकारच्या निर्णयाला अव्यवहार्य आणि अन्याय्य म्हटले आहे, कारण तो जमिनीवरील वास्तव विचारात न घेता घेण्यात आला आहे. केजीएमओएने निदर्शनास आणून दिले की सामुदायिक आरोग्य केंद्रे कुटुंब आरोग्य केंद्रांपेक्षा खूप वेगळ्या परिस्थितीत चालतात आणि त्यांच्या जबाबदाऱ्या जास्त असतात. संघटनेने म्हटले आहे की अत्यंत कमी कर्मचाऱ्यांच्या संख्येसह सध्याचे सरकारी नियम पाळले जाऊ शकत नाहीत आणि अलिकडच्या वर्षांत आरोग्य केंद्रांमध्ये कोणतीही नवीन पदे निर्माण केलेली नाहीत.

असोसिएशनने सरकारला दिला इशारा

की अनेक सामुदायिक आरोग्य केंद्रे फक्त तीन डॉक्टरांसह कार्यरत आहेत. ओपीडीचे तास संध्याकाळी वाढवल्याने, प्रभारी अधिकाऱ्याव्यतिरिक्त, फक्त दोन डॉक्टरांना संध्याकाळी 6 वाजेपर्यंत ओपीडीचे व्यवस्थापन करावे लागेल. यामुळे सकाळच्या गर्दीच्या वेळी ओपीडीमध्ये फक्त एकच डॉक्टर उपलब्ध असेल अशी परिस्थिती निर्माण होऊ शकते. 'ओपीडीमध्ये फक्त एकच डॉक्टर असल्याने असंतोष, संघर्ष आणि उपचारांच्या गुणवत्तेवर परिणाम होईल,' असे निवेदनात म्हटले आहे. केजीएमओएने असा इशारा दिला आहे की, जास्त कामाच्या ताणामुळे त्यांच्या हक्काच्या रजेचा लाभ घेण्यास असमर्थ असलेल्या डॉक्टरांवर दबाव आणणाऱ्या कोणत्याही हालचालीला ते तीव्र विरोध करतील. सरकारने सुधारित आदेश ताबडतोब मागे घ्यावा आणि असे निर्णय घेण्यापूर्वी पुरेसे मानवी संसाधने सुनिश्चित करावीत अशी मागणी असोसिएशनने केली.

बहुजन सौरभ **संपादकीय**

गुलामी स्वीकारलेली पिढी!

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्पष्ट सांगितले होते, ‘गुलामाला गुलामीची जाणीव करून दिली, तर तो बंड करून उठतो.’ पण आज देशात शिकलेली, सवरलेली, पदवीधर पिढी असूनही गुलामीची जाणीवच करून घ्यायला ती तयार नाही. इंजिनिअर, डॉक्टर, वकील, प्राध्यापक, अधिकारी सगळे आहेत; पण अन्यायाविरुद्ध उभे राहणारे किती? शासन आणि प्रशासनात बसलेल्यांकडे कोट्यवधींची बेकायदेशीर संपत्ती आहे, हे सर्वांना माहीत आहे. तरीही आवाज कुठे आहे? आंदोलन कुठे आहे? प्रश्न कुठे आहेत? की शिक्षण म्हणजे फक्त नोकरी मिळवणे आणि अन्याय पाहून गप्प बसणे, इतकेच उरले आहे? भारतीय संविधान नागरिकांना मूलभूत अधिकार देतो आणि सत्ताधाऱ्यांना मूलभूत कर्तव्ये बजावण्याचे बंधन घालतो. तरीही जेव्हा संविधानाच्या विरोधात जाऊन सत्ता भ्रष्टाचार करते, तेव्हा जनतेचे मौन म्हणजे थेट संविधानाशी केलेला विश्वासघात ठरतो. पाणी, आरोग्य, रोजगार, रस्ते, शिक्षण या मूलभूत गरजांमध्ये शासन अपयशी ठरत असताना काही लोकांची संपत्ती त्यांच्या उत्पन्नाच्या दहापट, वीसपट वाढते. हे अपघात नाहीत; हा नियोजित भ्रष्टाचार आहे आणि याला रोखणारा मतदार जर गप्प असेल, तर तोही या गुन्ह्यात सहभागी ठरतो. धर्म, जात, पंथ यांचा वापर करून लोकांना विभागले जाते. मंदिर-मशीद, विहार-चर्च यावर भांडण लावले जाते, पण संविधानाने दिलेली समता, बंधुता आणि समान न्याय या मूल्यांची जाणीव पुसून टाकली जाते. हीच खरी गुलामी आहे, मनाची गुलामी! जातीयतेचा विषाणू, उच्च-नीचतेची मानसिकता आणि स्वार्थी राजकारण लोकशाहीला आतून पोखरत आहे. अशा लोकांकडून समतेची अपेक्षा करणे म्हणजे वाळवंटात पाणी शोधण्यासारखे आहे. लोकशाही असताना घाबरणारी माणसे कोण? उत्तर स्पष्ट आहे, जी माणसे अन्याय पाहून गप्प बसतात, जी माणसे मत विकतात, जी माणसे संविधानाऐवजी नेत्यांना देव मानतात, ही माणसे गुलामीकडे वाटचाल करणारी आहेत. लोकशाही टिकवायची असेल, तर संविधान हातात घ्यावे लागेल. प्रश्न विचारावे लागतील आणि योग्य माणसालाच सत्तेत पाठवावे लागेल. कारण, लोकशाही ही मिळालेली वस्तू नाही, ती रोज जपावी लागणारी जबाबदारी आहे. देशात पदवीधारकांची संख्या वाढली, पण प्रश्न विचारणारे कमी झाले. डॉक्टर आहेत, पण अन्यायावर उपचार नाहीत. वकील आहेत, पण अन्यायाविरुद्ध लढाई नाही. प्राध्यापक आहेत, पण संविधान शिकवण्याचे धाडस नाही. शासनात आणि प्रशासनात बसलेल्यांच्या संपत्तीचा डोंगर उभा राहिला आहे. त्यांचे उत्पन्न कमी, संपत्ती अमर्याद! हे भ्रष्टाचार नाही तर काय? आणि तरीही जनता गप्प! ही शांतता सहनशीलतेची नाही. ही भित्रेपणाची शांतता आहे. भारतीय संविधानाने नागरिकाला अधिकार दिले, पण नागरिकाने ते वापरणेच सोडून दिले. संविधान पायाखाली तुडवले जात असताना टाळ्या वाजवल्या जात आहेत. आमदार-मंत्री दिवसेंदिवस श्रीमंत होतायत. हा विकास नाही, ही लूट आहे! लोकशाही केवळ पुस्तकात उरेल, आयुष्यात नाही. संविधान वाचावे लागेल, समजून घ्यावे लागेल आणि वापरावे लागेल. देशात शिकलेली पिढी आहे, पण ती बहिरी आहे. डोळे आहेत, पण अन्याय दिसत नाही. मेंदू आहे, पण तो गहाण टाकलेला आहे. डिग्री घेतली, पण धाडस सोडून दिले. शासनात बसलेल्यांच्या संपत्तीचा महापूर आला आहे. त्यांचा पगार मर्यादित, पण बंगले, फार्म हाऊस, विदेशी खाते अमर्याद! हे चोरी नाही तर काय? आणि तरीही जनता म्हणते, ‘आपल्याला काय घेणे-देणे?’ हीच वाक्ये लोकशाहीचा मृत्युपत्र आहेत! लोकशाहीत घाबरणारी माणसे म्हणजे जिवंत प्रेते आहेत. त्यांचा श्वास चालू आहे, पण विवेक मेला आहे. आज जर आपण गप्प राहिलो, तर उद्या विचारायलाही वेळ मिळणार नाही. आज जर आवाज उठवला नाही, तर उद्या ओरडायलाही परवानगी नसेल. संविधान हा शोभेचा ग्रंथ नाही. तो लढण्यासाठीचा शस्त्र आहे. तो वापरला नाही, पण आजची शोकांतिका वेगळी आहे, आजचा गुलाम बंडच करत नाही, कारण त्याला गुलामीच सोयीची वाटू लागली आहे. देशात शिक्षण वाढले, पण धाडस हरपले. डिग्री आहेत, पण प्रश्न नाहीत. मतदान आहे, पण विचार नाही. संविधान आहे, पण ते हातात नाही. ते फक्त भाषणात आहे! पाणी नाही, दवाखाने नाहीत, रोजगार नाही, तरीही सत्ताधाऱ्यांची संपत्ती दिवसेंदिवस वाढते. हे प्रशासन अपयश नाही, हा उघड उघड भ्रष्टाचार आहे आणि यावर जनता गप्प असेल, तर ही गप्पीच गुन्ह्यातील सहभाग ठरतो. धर्म, जात, पंथ यांची अफू पाजून लोकांची मेंदू धुलाई केली जाते. मंदिर-मशीदवर भांडणे आणि संविधानावर मौन! ही लोकशाही नाही, हा मानसिक गुलामगिरीचा कारखाना आहे. अशा काळात जो भीती झटकून संविधानाचा झेंडा हातात घेतो, तोच खरा लोकशाहीवादी ठरतो. कारण लोकशाहीला बाहेरून धोका नसतो, ती आतून, घाबरलेल्या नागरिकांमुळे मरते. आज ठरवा घाबरलेले गुलाम व्हायचे, की संविधानधारक नागरिक म्हणून उभे राहायचे? कारण इतिहास एकच, लोकशाही असताना तुम्ही गप्प का होतात? ■■

चॅनेल्सना पक्षपात भोवला, जाहिरातींचा बाजार घटला

भारतातील माध्यमे आज एका कठोर वास्तवासमोर उभे आहेत. सत्य सांगणारी पत्रकारिता हरवली. लोकशाहीशी एकनिष्ठता विसरली. जनतेला प्रकाशमार्ग दाखवणाऱ्या माध्यमांची तटस्थता संपली. बातमी संस्था आज राजकीय पक्षपातीपणा, फेक बातम्या, सरकारी दबाव आणि व्यावसायिक तोट्यांच्या गर्तेत सापडली. हे संकट फक्त पत्रकारितेचे नाही! तर लोकशाहीच्या आत्म्याला घाव घालणारे आहे. माध्यमं दीपस्तंभ होती. अंधार फाडून दिशा दाखवणारे. ते प्रसादाच्या छतावर बांधले गेलेत. त्यांचा प्रकाश सामान्य माणसापर्यंत येत नाही. समोर चॅनेल्सचे प्रचंड साम्राज्य दिसते. पण आत शिरले की दिसते. राजकीय रंगांनी रंगवलेल्या भिंती, गोल फिरणाऱ्या कॅमेऱ्यांऐवजी फिरवली जाणारी कथा. सत्याच्या छातीवर ठेवलेली जाड, थंड हळूहळू दाब वाढवणारी सावली. एकेकाळी चौथ्या स्तंभाबाबत जनतेच्या मनात आदर होता. आज त्याच माध्यमांबद्दल कटूता दिसते. गोदी मीडिया ही अपमानास्पद संज्ञा लावली जाते. ती घरोघरी पोहोचली. हे फक्त शब्द नाहीत. ती जनभावनांची धग आहे. या धगीचे परिणाम गंभीर आहेत.

भारतीय बातम्या माध्यमांची विश्वासार्हता घसरली. 2020 ते 2025 दरम्यान 18 टक्के लोकांनी विश्वास सोडला. बातमी चॅनेल म्हणजे पानगळ झालेले झाड उरले. पाने म्हणजेच जाहिराती होत. त्या हळूहळू झडत गेल्या. विश्वास कोसळला की जाहिरातदारही दूर जातात. हेच आजच्या चॅनेल्सबाबत घडले. 2025 मध्ये भारतातील एकूण टीव्ही जाहिरात बाजार 1,37,099 कोटी रुपये इतका होता. हा प्रचंड बाजार! पण त्यातील बातम्या चॅनेल्सचा हिस्सा केवळ 25 टक्के. म्हणजेच सुमारे 34,000 कोटीच्या घरात होता. चालू वर्षात या वाट्यात मोठी घसरण झाली. जानेवारी ते सप्टेंबर-2025 मध्ये ही घट 12 टक्के झाली. घसरणीची रक्कम अंदाजे 3,800 ते 4,200 कोटी रुपये. मराठी-प्रादेशिक बातम्यांमध्ये हा फटका 10 टक्कावर आहे. दुसरीकडे मनोरंजन चॅनेल्स विशेषतः मालिकांमध्ये 15 ते 20 टक्के वाढ नोंदवली. जाहिरातींचा सुरक्षित मार्ग म्हणजे मनोरंजन असा जाहिरातदारांचा समज होत आहे. फेक

बातम्या, ओरडणारे डिबेट, राजकीय शोभेच्या वस्तू बनलेले कार्यक्रम यांच्यातच टीआरपी घोटाळ्याने लोकांचा विश्वास पूर्णपणे मोडलाच. मराठीत फॅक्ट मराठीसारखी चॅनेल्स गोवली. कोट्यवधी रुपये खोट्या दर्शकसंख्येच्या आधारावर ओढले गेले. बार्कने महिनोंमहिने रेटिंग थांबवले. हा प्रकार चॅनेलची आर्थिक नाडीच थांबवण्यासारखे होते. जाहिरातींचा ओघ तिथूनच उतारावर गेला. तो उतार आजही कायम आहे.

प्रेस स्वातंत्र्य निर्देशांकात 2025 मध्ये भारताचा क्रमांक 151 वर पोहचला. हा आकडा केवळ अपमानजनकच नाही. तर धोक्याची घंटा आहे. कोणती बातमी चालेल? कोणत्या भाषेत चालेल? कोणत्या नेत्याचा चेहरा जास्त दाखवायचा? कोणावर टीका टाळायची? हे संपादकीय स्वातंत्र्यावर मालकांचे नियंत्रण वाढले. अन् मालकांनी सरकारपुढे नांगी टाकली. त्यामुळे प्रेक्षक दुरावला. हे लक्षात येताच जाहिरातदार बाजूला होऊ लागले. त्याचे दुष्परिणाम दिसू लागले. राजकीय पक्षपातीपणा वाढला. सत्य सांगणारा आवाज मंदावला. जेव्हा सत्याची मशाल विझते, तेव्हा लोकशाही अंधारात ढकलली जाते. ज्या चॅनेल्सवर द्वेषाच्या वादळात किंकाळ्या वाढल्या. तिथून जाहिरातदारांनी पळ काढला. ज्या चॅनेल्सवर कुटुंब, नाते, कथा, भावभावनांचे सौंदर्य दिसले. तिथे त्यांचा ओघ वाढला. मनोरंजन चॅनेल्सचा जाहिरात हिस्सा 57 टक्के झाला. बातम्या चॅनेल्सचा वाटा कोसळून 25 टक्यावर आला. तर मराठी मनोरंजन चॅनेल्सवर जाहिरातींमध्ये 15 ते 18 टक्के वाढ झाली. तर बातम्यांवर उलट 8 ते 12 टक्के घट झाली. हे चांगल्याचे लक्षण नाही. तुम्ही आम्हाला सत्य देत नाही, तर आम्ही तुमच्या वाटेवर पाय ठेवणार नाही. जाहिरातदार मात्र मूक बुद्धिमान आहे. जनतेचा नाडीचा ठाव लगेच ओळखतो. म्हणून ते सावली टाकणाऱ्या वृत्तांपासून दूर झाले. भावनिक उजळणी देणाऱ्या चॅनेल्सकडे गेले. हे माध्यमांच्या मुख्य भूमिकेपासून जनता आणि बाजार दूर जात जाण्याचे लक्षण आहे. अहवाल सांगतात 2025 पर्यंत बातम्यांवरील विश्वास केवळ 38 टक्के लोकांत उरला. कधीकाळी सत्याचे दूत असलेले चॅनेल्स आज जनतेकडून शंकित नजरेने पाहिले जातात. हे केवळ व्यवसाय नाही. ही रेटिंग नाही. ही आपल्या समाजाच्या स्वाभिमानाची लढाई आहे. जाहिरातदारांनी हात मागे घेतले. कारण त्यांना माहीत आहे. राखेला पैसे देऊन तेज येत नाही. वाढता राजकीय दबाव हा चॅनेल्सच्या गळ्यावरचा हळूहळू आवळला जाणारा फास ठरत आहे. जाहिरात उत्पन्न कमी झाल्याने पत्रकार कपात आहे. ब्युरो बंद होत आहेत. फिल्ड वार्तांकन घटले. न्यूजरूममध्ये वार्तांकन नसते. कुठे थांबावयाचे, कुठे वाकावयाचे, कुणाला झुकवायाचे, कुणाला उचलावयाचे याची यादी असते. सायकलच्या जमान्यात देखील पत्रकार बातमीच्या शोधात फिरत होता. स्कूटर, मोटार सायकलच्या काळात पत्रकारितेला वेग आला. बातम्यांचा दर्जा वाढला. वेतन कमी होते. मात्र ध्यास मोठा होता. शहर पालथी घालत. जोखीम होती. त्याची पर्वा नव्हती. बातमीच्या शोधात दिल्लीचे पत्रकार नागपूर, विदर्भात येत होते. आता गावांत, शहरांत मतचोरी होते. त्या घटनेची हवा स्थानिक पत्रकारांना लागत नाही. एका झोपडीवजा घरात तिनशे, हजार मतदार होते. हे नेत्यांना पत्रकार परिषदेत सांगावे लागते. कुठे आहेत पत्रकार...! कुठे गेली पत्रकारिता..! आता उरली तिजोरी पत्रकारिता...! वृत्तपत्र पाच मिनिटांत वाचून होतात. बातम्यांच्या चॅनेलकडे बातम्या नसतात.

भूपेंद्र गणवीर
मो. 9850031019

परिणामी तिच, तिच बातमी सारखी दाखवली जाते. या रटाळ पत्रकारितेला लोक कंटाळले. पत्रकारांनी सत्ताधाऱ्यांना प्रश्न विचारणे थांबविले. परिणामी पत्रकारितेचा आदरयुक्त दरारा संपला. घोटाळे बाहेर काढणारी पत्रकारिता थांबली. ती मोजक्या इंग्रजी वृत्तपत्रांमध्ये कायम आहे. शोध पत्रकारिता सत्यासाठी होती. ती संस्कृतीच संपली. त्या ऐवजी पत्रकारिता केवळ दिखाव्याची उरली. चापलूस बनली. यातून बातम्या चॅनेल्स आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत होत आहेत. राजकीय दबावाने त्यांची दिशा ढासळली आहे. जाहिरातींचा ओघ घटत आहे. प्रेक्षक विश्वास काढून घेत आहेत. ही फक्त माध्यमांची हार नाही. ही लोकशाहीच्या पाया खचण्याची सुरुवात आहे. उत्तरे आपल्या समाजाकडे आहेत. कदाचित जाहिरातदारांचा पैसा परत येईल. उद्योग पुन्हा उभा राहील. नवा मालक चॅनेल्स विकत घेईल, पण एकदा हरवलेला विश्वास परत येणार नाही. हा इतिहास आहे. त्यामुळेच बातम्यांच्या चॅनेल्सची घसरण वाढली. माध्यमांना लागलेल्या ओहाटीचा प्रश्न आहे! मात्र अजूनही काळोखात उभा आहे. ■■

रिपब्लिकन नेत्यांचा त्याग-समर्पण आणि आत्मसम्मान...

रिपब्लिकन नेत्याच्यां संदर्भात अनेकाच्या मनात चांगल्या भावना नाही. कारण पुढच्या काळात जे काही घडले त्यामुळे नेत्यांच्या संदर्भात आंबेडकरी जनतेमध्ये कमालीचा रोष पाहायला मिळतो. त्यांच्या विषयची चिड, आक्रोश निर्माण होणे गरजेचे आहे. कारण त्यांच्यात निर्माण झालेला इगो, अहंकार, स्वार्थी पणाची भावना समाजाला वेठीस धरुन त्यांच्या मताचा सौदा करणे आंबेडकरी राजकारण दुसऱ्यांच्या दावणीला बांधने, शुल्लक शुल्लक कारणावरून रिपब्लिकन पक्ष फोडणे व लगेच दुसरा निर्माण करणे, युती कोणासोबत करायची कुणासोबत करु नये, कुणाला तिकीट द्यायचे, कुणाचे तिकीट कापायचे, कार्यकर्त्यांना कमी लेखने, समाजाचा विचार न करता, कुटुंबासाठी राजकारणाचा उपयोग करणे असल्या घटनांमुळे रिपब्लिकन पक्षाचे तिन तेरा वाजले व पक्ष असंख्य गटात विभागला गेला. इतका द्वेष एकामेकांप्रती निर्माण झाला की एकमेकांचे चेहरे पाहणे सुद्धा बंद केले वैचारिक वादापेक्षा वैयक्तिक वाद जास्त उफाळुन आले आणि वैयक्तीक वादातातून मी मोठा की तो मोठा या कारणावरुन आंबेडकरी राजकारणाची धूळधाण झाली. हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर असतानाही ही प्रवृत्ती होती, पण ते प्रमाण नगण्य होते. त्या काळात काही दलित, काँग्रेस व हिंदु महासभेच्या नादी लागुन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा विरोध करीत होते, तर बाबु जगजीवनराम यांना काँग्रेसने जवळ करुन डॉ. बाबासाहेबाचा विरोधी म्हणून वापर केला आणि मग हिच परंपरा कायम राहीली व प्रत्येक वेळी आंबेडकरी राजकारण संपवण्यासाठी नवनवीन जगजीवनराम उभा केला गेला व आपल्यातीलच माणसाला हाताशी घेऊन वेळोवेळी रिपब्लिकन पक्ष फोडण्यात आला आणि मग एकच प्रचार करण्यात आला रिपब्लिकन चे सतरा गट कोणता रिपब्लिकन, रिपब्लिकन शब्द हा समाजातील काही लोकांनी ‘हास्यास्पद’ करुन टाकला. आज लोक रिपब्लिकन पक्षाची टेहाळणी करायला लागले? रिपब्लिकन पक्ष संपवल्याशिवाय बहुजन राजकारण उभे करता येणार नाही हा आदेश हरिजन विचाराच्या मंडळीनी सिरसांवध माणुन या पक्षाला संपविण्याचा चंग बांधला? आणि रिपब्लिकन नेतृत्व बदनाम कसे करता येईल यांची जणु तयारीच कॅडर कॅम्पच्या माध्यमातून झाली. हळूहळू दलाल, भडवे, अशी विशेषने लागायला सुरवात झाली. नेत्याचे चारित्र्य हनन कसे होईल याची तयारी सतत होत गेली. त्यांना बदनाम करणे, त्यांचा आत्मसम्मान कसा विकला गेला, स्वाभिमान राहीला नाही. या शब्दाच्या भडीमाराने नेत्यांना समाजापासुन रितसर दुर करण्यात आले आणि मग सगळ्याच पक्षानी आंबेडकरी वस्त्यांमध्ये जावुन समाज आपल्या बाजुने करता येईल का याची रंगीत तालीम झाली व या तालमीमध्ये हवसे - गवसे विवेकशुन्य माणसे त्यांच्या गडाला लागली. पण त्यांना पुर्ण समाज आपल्याकडे वळवता आला नाही. कारण समाज आजही रिपब्लिकन पक्षाशी प्रामाणिक आहे. कारण हा पक्ष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी निर्माण केला आहे. हाच धागा घेवुन गटातटात जरी विभागला असला तरी 68 वर्षे झाली रिपब्लिकन विचारधारा अजुन जिवंत आहे. कारण या पक्षाला दादासाहेब गायकवाडसारखे नेते लाभले. संसदेत ज्यांनी ‘मनुस्मृति’ची पाने टराटरा फाडली आणि रिपब्लिकचा नेता काय असतो ही जाणीव करुन दिली. संसदेत त्यांना माफी मागावी असे मनुस्मृति मानणरे खासदार मागणी करत होते. परंतु दादासाहेब गायकवाड यांनी माफी मागितली नाही. हा बाणा आंबेडकरी नेत्यांमध्ये होता. रिपब्लिकन पक्ष एकसंघ व्हावा म्हणून बाबु हरीदास आवळे यांनी आपला पक्ष खोब्रागडे गटात विलीन केला आणि नव्या दमाने हा पक्ष एकसंघ करु असा आशावाद निर्माण केला. समाजाच्या हितासाठी हा आवळेबाबुचा त्याग अतिशय मोलाचा ठरला.

प्रवीण कांबळे
मो. 9545499931

आपला पक्ष दुसऱ्या पक्षात विलीन करावा ही इच्छाशक्ति स्वाभिमानी नेत्यातच असु शकते. देशाच्या तत्कालीन प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी यांनी आणीबाणी लावली तेव्हा या विरुद्ध राजाभाऊ यांनी आवाज उठविला. ही कृती म्हणजे लोकशाहीला नख लावण्याचा प्रयत्न आहे. अश्या कडक शब्दात त्यांनी टीका केली. राज्य सभेतील त्यांचे कार्य हे रिपब्लिकन पक्षातील जाहीरनामा ते प्रत्यक्षात उतरवित होते. हा बाणा त्यांना रिपब्लिकन पक्षाने बहाल केला होता.

1933 ला अकोला येथे भाषण करताना बाबु एल.एन. हरदास यांचा मुलगा मरण पावल्यानंतरही त्यांनी ती परिषद सोडुन गेले नाही. यावरुन आपणास लक्षात येईल डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या तालमीत असलेली माणसे किती प्रामाणिक व स्वाभिमानी होती. त्यांच्या पश्च्यात रिपब्लिकन पक्षाची स्थापना झाली, तरीही त्यांचा त्याग, कर्तृत्व नेहमीच रिपब्लिकन पक्षाला आदर्शवत राहिले. फाळणी नंतर जोगेंद्रनाथ मंडल यांचा मतदार क्षेत्र पाकिस्तानमध्ये गेले. तिथे ते मंत्री होते. त्यांनी मंत्रीपदाचा राजीनामा देवुन रिपब्लिकन पक्षाचे काम त्यानंतर केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना संविधान सभेत जाता यावे या साठी जिवाची पर्वा न करता निवडून आणले असा हा नेता बनगाव येथे रिपब्लिकन पक्षाच्या प्रचारासाठी जात असताना ‘सुलतान पुलावरुन’ पडले व त्यांचा मुत्यू झाला. असे बाणेदार नेते रिपब्लिकन पक्षाच्या कार्यप्रणालीत आपले योगदान देत होते. रिपब्लिकन पक्षावर व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यावर निष्ठा ठेवणारे मिनाम्बल एन. शिवराज. एन शिवराज दोघेही महापौर होते. राजगोपालाचारी यांनी त्यांना मद्रास असेम्ब्ली मध्ये मंत्री पदाची आफर दिली. पण या दोघांनी राजगोपालाचारी यांची ऑफर नाकारली व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या सोबतच काम करणार, त्यांना दगा देणार नाही, अशी प्रामाणिक माणसे रिपब्लिकन पक्षात होती.

आज जरी समाज नेत्यांना शिव्या घालत असला तरी त्यांना विचारावे. तुमचे तरी रिपब्लिकन पक्षासाठी काय योगदान यांची तोंड बंद होतील एवढे कार्य या नेत्यांनी करुन दाखवले. बी. सी कांबळे सारखा नेता रिपब्लिकन पक्षाकडे होता. संविधानाचा मसुदा तयार करताना डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांना ते सहकार्य करत होते. इंदीरा गांधी यांनी जेंव्हा आणीबाणी लावली तेव्हा त्या विरोधात त्यांनी जाहिर सभा लावली हे धाडस त्यांना रिपब्लिकन पक्षानेच दिले होते. रिपब्लिकन पक्षात महिला नेतृत्व सुद्धा निष्ठेने व स्वाभिमानाने काम करत होते. त्यामध्ये जे ईश्वरीबाई ज्या आमदार होत्या तेलंगाना वेगळा व्हावा म्हणून आंदोलन करणाऱ्या त्यासाठी तुंरगवास भोगला. रिपब्लिकन पार्टी खोब्रागडे गटाच्या त्या अध्यक्ष होत्या. वंचिताच्या लढ्यात त्यांचा सहभाग रिपब्लिकन पक्षाची बांधणी करत त्यांनी आपले आयुष्य घालवले. वयाच्या शेवटच्या काळात सर्व रिपब्लिकन गट, मासमुव्हमेंट, पँथर अश्या सर्व संघटनाना एकत्र करुन ‘एकीने लढा, एकसंघ व्हा’ हा संदेश त्यांनी दिला.

आमदार शातांबाई दाणी शेड्यूल काष्ट फेडरेशन पासुन रिपब्लिकन पक्ष पर्यंत त्यांचा प्रवास आहे. रिपब्लिकन पक्षातील स्वाभिमानी व धाडसी नेतृत्व पुणे कराराच्या गांधीच्या भुमिकेवर रसत्यावर उतरुन आंदोलन केले, त्यासाठी कारावास ही भोगला. भुमिहीनाचा सत्याग्रह, विधानसभेत भुमिहीनांना कायदेशीर कागदपत्र मिळाले यासाठी विशेष कार्य त्यांनी केले. शिक्षाण क्षेत्रातही त्यांनी काम केले. तरीही आपली ओरड रिपब्लिकन नेतृत्वार असते. यांच्यासारख्या अनेक स्त्रीयांनी चळवळीशी एकनिष्ठ राहुन रिपब्लिकन विचारधारेला जनमाणसात नेले. त्यामध्ये जाईबाई चौधरी, राधाबाई कांबळे, गिताबाई गायकवाड, सखुबाई मोहीले, शांताबाई भालेराव, सिताबाई गायकवाड, इंदीराबाई पाटील, किर्तीबाई पाटील, लक्ष्मीबाई पाटील, मिराबाई पगारे, सुलोचना डोंगरे यांच्या स्वाभिमानी व निष्ठेची चर्चा होणे गरजेचे आहे. त्या काळात यांनी जे समाजासाठी केले. तेच पुढच्या पिढीतील समाजासाठी प्रेरणा ठरली.नेतृत्व कुठे फसले? कसे फसले? हे जाणुन घेण्याची आपण तसदी घेतली नाही व सरळ आरोप करुन आपण मोकळे होत गेलो. त्यामुळेच आंबेडकरी राजकारणातील गट हे मजबुत होत गेले. नेत्यांना आपली बाजु मांडण्याची संधीच आपण उपलब्ध करुन दिली नाही. म्हणून आपण या देशात सांघीकदृष्ट्या हरलो आहोत. यावर विचार करुन आता जे व्यवस्थित दिसते तिथे आपली शक्ति एकसंघ केली पाहिजे. ■■

तरुण शेतकऱ्याने किडनी विकली : दोषी कोण?

नागभीड ता. जि. चंद्रपूर येथील मिंथूर गावातील तरुण शेतकरी रोशन कुळे याने अवैध सावकाराकडून एक लाख रुपये कर्ज घेतले. त्यावर व्याज वाढत जाऊन ते 74 लाख रुपयांपर्यंत पोहोचले. सावकाराकडून कर्ज परतफेडीचा तगादा येत असल्यामुळे त्रस्त झालेल्या शेतकऱ्याने अखेर कर्ज फेडण्यासाठी एक किडनी विकली. ही बातमी सर्वच प्रसारमाध्यमांमध्ये गाजत आहे. पण या चिंताजनक घटनेची खरी चर्चा शेतकऱ्याने कर्ज का घेतले यावर होत नाही. सावकाराचा परवाना होता का? त्याचा व्यवसाय कायदेशीर होता का? हे प्रश्नही तितकेच महत्त्वाचे आहेत. अवैध व्यवसाय हा गुन्हा आहेच, पण या प्रकरणात अधिक गंभीर बाब म्हणजे सावकाराने शेतकऱ्याला मारहाण केली. पोलिस अशा तक्रारींची दखल का घेत नाहीत? गावातील माजलेले गुंड पोलिसांना, गावकऱ्यांना, नेत्यांना माहीत नसतात का? भेकडपणा हा देश संघटितरीत्या कधी संपवेल?

गरीब किंवा दुर्बल मरतो तेव्हा दोन दिवस चर्चा होते, पण एखाद्या श्रीमंत भांडवलदाराला साधा त्रास झाला तरी मोठी खळबळ उडते. हे या देशात कधी थांबणार? पंच्याहत्तर वर्षांच्या स्वातंत्र्यानंतरही या देशातील अन्नदाता भिकारी का झाला आहे? तो नेहमीच कर्जबाजारी का असतो? यावर ठोस उपाय कोणत्या सरकारने केला आहे? त्याने उत्पादित केलेल्या धान्य, भाज्या, फळांना हमीभाव नसल्याने त्याला माल मातीमोल किंमतीत विकावा लागतो. त्यातही भाव करताना ग्राहक कंजुषपणा करतात, ‘एका भाजीच्या जुडीसोबत दुसरी मिळेल का?’ अशी विचारणा करून निचपणा दाखवतात.

‘भाज्यांचे भाव कडाडले’, ‘धान्याचे भाव वाढले’ अशा बातम्या वाचल्यावर मनाला चीड येते. कारण ही वाढ व्यापाऱ्यांच्या नफ्यात होते, शेतकऱ्यांच्या मिळकतीत नव्हे. शेतकरी जेव्हा हक्कांसाठी रस्त्यावर उतरतो, तेव्हा त्याच्याच आंदोलनाची टवाळी केली जाते. पंजाब-हरियाणातील शेतकरी थंडी, उन्ह, पाऊस, वारा सहन करत वर्षभराहून अधिक काळ रस्त्यावर आंदोलन करत होते. पण भारतीय जनता पेटून उठली का? मोठे वेतन आणि पेन्शन घेणाऱ्या कर्मचारी संघटना कधी आपल्या अन्नदात्याच्या हक्कांसाठी भारत बंद पुकारला का? नुकतेच लोकनेते बच्चू कडू यांच्या शेतकरी कर्जमुक्ती आंदोलनालाही ‘राजकीय नाटक’ म्हणून बदनाम करण्यात आले. प्रगत देशांमध्ये शेतकऱ्याला वंदन केले जाते.ट्रॅक्टरवरून शेतात जाणाऱ्या शेतकऱ्याला रस्त्यावर इतरांना थांबून मार्ग दिला जातो. पण आपल्याकडे काही ‘अतीशिक्षित’ लोक दारू पिऊन म्हणतात, ‘शेतकरी दारू प्यायला कर्ज काढतो.’ शासकीय यंत्रणेतील अधिकारी आणि नेते हे सुद्धा शेतकऱ्यांचीच पोरे आहेत, मग त्यांना आपल्या माय-बापाच्या वेदना का कळत नाहीत?

पोशिंदा म्हणविसी जगाचा, तुझे पाठीशी पोट।
ऐतखाऊच्या दारी वाहते, दह्या-दुधाचे लोट॥

या भारतातले आपण सारेच ऐतखाऊ शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येला आणि त्यांच्या दुःखाला कारणीभूत आहोत. आपण याचे प्रायश्चित्त कसे घेणार? वेतन आयोगाने वाढवलेल्या पगारांमुळे,

जनक्रांतीच्या पाऊलवाटा

ज्ञानेश्वर दुर्गादास रक्षक
मो. 9823966282

भांडवलदारांच्या कोट्यवधींच्या कर्जमाफ्यांमुळे या देशातील बँका डुबत नाहीत. काही उद्योगपती कर्ज बुडवून देश सोडून पळून गेले तरी केंद्र किंवा राज्य सरकारचे बजेट हादरत नाही. पण अतिवृष्टीमुळे झालेल्या नापिकीमुळे आमच्या शेतकऱ्यांची चूल विझते आणि त्यांच्या समस्येकडे कोणीही लक्ष देत नाही. राजकीय नेत्यांनी कधी शेतकऱ्याच्या झोपडीत जाऊन त्याची स्थिती पाहिली का? निवडणुकीसाठी कोट्यवधी रुपये उधळले जातात, पण त्याच पैशातून जर शेतकऱ्यांसाठी काही उपाययोजना झाल्या असत्या तर देशाचे चित्र वेगळे दिसले असते. अविरोध निवडणुका घेऊन त्या खर्चातून वाचलेला पैसा शेतकऱ्यांसाठी वापरायचा विचार का होत नाही? ■■

लोकशाही असताना ही घाबरणारी माणसे म्हणजे?

गुलामाला गुलामीची जाणीव करून दिली, तर तो बंड करून उठेल, असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सातत्याने सांगत होते. आज देशात इंजिनिअर, डॉक्टर, वकील, प्राध्यापक अशी अनेक शिकलेली-सवरलेली माणसे आहेत. तरीही शासनात व प्रशासनात असणाऱ्या काही लोकांकडे बेकायदेशीर संपत्ती असूनही त्याविरोधात बंड होत नाही, पाहिजे त्या प्रमाणात आवाज उठवला जात नाही. मग याला शिक्षण म्हणता येईल काय? किंवा यांना खऱ्या अर्थाने शिकलेली-सवरलेली माणसे म्हणता येईल काय? भारतीय संविधानामध्ये तुमचे मूलभूत अधिकार आणि मूलभूत कर्तव्ये स्पष्टपणे सांगितली आहेत. याचा अर्थ शासनात व प्रशासनात असणाऱ्या व्यक्तींनाही हे अधिकार व कर्तव्ये माहीत आहेत. असे असताना शासनात किंवा प्रशासनात असणाऱ्या लोकांकडे बेकायदेशीर संपत्ती असणे किंवा ती जमविणे हे थेट संविधानविरोधी कृत्य आहे. जी माणसे संविधानाच्या विरोधात कार्य करतात, ती लोकशाहीच्या विरोधात आहेत. तुमचे मत आणि तुमच्या मताचे मूल्य भ्रष्ट व्यक्ती भ्रष्टाचार करून शून्य करत आहे. भारतीय समाजात व्यक्ती कोणत्या पक्षात काम करते, हे महत्त्वाचे नसून ती व्यक्ती तुमचा प्रतिनिधी म्हणून तुम्हाला संविधानाने दिलेले मूलभूत अधिकार प्रत्यक्षात मिळवून देण्यासाठी कर्तव्य पार पाडते आहे का, की त्यात हयगय करते आहे, हे महत्त्वाचे आहे. यावर नियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी मतदारांची आहे. मतदार बंधू-भगिनींची आहे. ‘माझा पक्ष, तुझा पक्ष; हा नालायक, तो नालायक’ असे म्हणण्यापेक्षा संविधानातील मूलभूत अधिकार व कर्तव्ये एखादा प्रतिनिधी किती प्रामाणिकपणे पार पाडतो, यावर त्याची नीतिमत्ता, लोकांप्रती असलेले प्रेम, जिव्हाळा आणि आदर दिसून येतो. पत्रकारांनी ही वस्तुस्थिती लोकांसमोर आणण्यासाठी सातत्याने प्रयत्नशील राहिले पाहिजे. भारतीय संविधान हे स्वातंत्र्य, समता, बंधुता आणि समान न्याय या मूल्यांवर आधारित आहे. या संविधानाचे चार मजबूत खांब आहेत - प्रशासन, शासन, न्यायालय आणि पत्रकारिता. आपण ज्या क्षेत्रात काम करीत आहात, त्या क्षेत्रात किती लोक निष्ठेने जनतेसाठी काम करतात, यावर आपल्या लोकशाहीचे भवितव्य अवलंबून आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी 17/12/1946 रोजी संविधान सभेत भाषण करताना स्पष्टपणे सांगितले होते की देशाला स्वातंत्र्य मिळणे निश्चित आहे. संविधान सभेत वेगवेगळ्या पक्षांची, जातींची आणि धर्मांची माणसे निवडून आलेली आहेत आणि आपल्यावर देशासाठी संविधान लिहिण्याची जबाबदारी आहे. त्यामुळे आपले आपसातील हेवेदावे, पक्षीय मतभेद बाजूला ठेवून देशहितासाठी काम केले पाहिजे. जात, पात, धर्म, पंथ बाजूला ठेवून कार्य केले, तरच मिळालेले स्वातंत्र्य चिरकाल टिकेल; अन्यथा नाही, असा संकेतवजा इशारा डॉ. बाबासाहेबांनी दिला होता. अत्यंत निष्ठेने, तब्येतीची पर्वा न करता डॉ. बाबासाहेबांनी भारताच्या संविधानासाठी अमूल्य योगदान दिले. संविधान सभेतील सर्व प्रतिनिधींचेही योगदान होते, यात दुमत नाही. अलीकडे निवडून येण्यासाठी वेगवेगळ्या पद्धती वापरल्या जातात. काही लोक शुद्ध हेतूने, नीतीचा वापर करून जनतेसमोर जातात; तर काही कूटनीती वापरतात. काही ठिकाणी प्रलोभने दिली जातात, लाडक्या बहिणी असोत वा अन्य योजना. ही आश्वासने इतकी असतात की ती पूर्ण करणेच अशक्य असते. ही केवळ काल्पनिक स्वप्ने असतात. जेव्हा हे जनतेला समजेल, तेव्हाच खरी लोकशाही समजली, असे म्हणता येईल. आजही अनेक गावांपर्यंत पिण्याचे पाणी पोहोचवण्यात शासनाला पूर्ण यश आलेले नाही. दवाखाने, वीज, रस्ते, पर्यावरण, पाणी, रोजगार या सर्व बाबतीत अनेक ठिकाणी उणीव दिसून येते. असे असताना काही लोकांकडे प्रचंड बेकायदेशीर संपत्ती आढळते. वीस वर्षांपूर्वीची आणि आजची संपत्ती तुलना केली, तर ती त्यांच्या उत्पन्नाच्या कितीतरी पटीने अधिक असते. याचा अर्थ संविधानातील मूलभूत कर्तव्यांकडे त्यांनी जाणीवपूर्वक दुर्लक्ष केले आहे. संविधानात बेकायदेशीर कृत्य करणाऱ्यांसाठी शिक्षेची तरतूद आहे. त्यासाठी मतदार किती जागरूक आहे, यावरच जनहित आणि लोककल्याण अवलंबून आहे. हे समजून घेणे काळाची गरज आहे. समाज आज काल्पनिक आश्वासनांचा बळी ठरत आहे. मंदिर, मशीद, गुरुद्वारा, चर्च, विहार ही सर्व श्रद्धास्थाने आहेत. भारतीय संविधानाने सर्वांना समान अधिकार दिले आहेत. त्यामुळे कोणाबद्दलही भेदभाव असता कामा नये. तेव्हाच खरी समता, बंधुता आणि समान न्याय दिसून येईल आणि भारताचे स्वातंत्र्य चिरकाल टिकेल. आपल्या देशात नद्या आहेत, खनिज संपत्ती आहे, जंगले आहेत, सुपीक जमीन आहे, चांगली माणसे व महिला आहेत. पण काहींच्या डोक्यात उच्च-नीच भावना, जातीयता आणि स्वार्थ आहे. हीच खरी कीड आहे. अशी माणसे लोकशाहीसाठी घातक आहेत. ती दुर्बलांना दाबतात, समता प्रस्थापित करत नाहीत, बंधुभाव निर्माण होऊ देत नाहीत आणि समान न्याय नाकारतात. अलीकडे गटबंधनाची परंपरा वाढली आहे. पक्ष एकटे लढण्याची हिंमत दाखवत नाहीत. त्यामुळे निष्ठावान कार्यकर्त्यांवर अन्याय होतो. पक्ष बदलण्याचे प्रकार वाढतात. ज्यांनी जीव ओतून पक्ष वाढवला, त्यांनाच तिकीट नाकारले जाते. याचा अर्थ त्यांचा वापर करून घेतला गेला. गुलामाला गुलामीची जाणीव करून दिल्याशिवाय तो बंड करून उठत नाही, हे डॉ. बाबासाहेबांचे वाक्य आजही तितकेच सत्य आहे. 21 डिसेंबर 2025 रोजी झालेल्या नगरपरिषद व नगरपंचायत निवडणुकांत, गटबंधन असतानाही ॲड. बाळासाहेब आंबेडकर यांच्या वंचित बहुजन आघाडीने स्वबळावर 71 नगरसेवक आणि 2 नगराध्यक्ष निवडून आणले. हे बहुतेक सत्तेपासून कोसो दूर असलेले, विविध जातींचे लोक होते. त्यांनी स्वाभिमान जागवला आणि विश्वास निर्माण केला. हा निकाल प्रस्थापित पक्षांसाठी हादरादायक आहे. विश्वास आणि आत्मविश्वास यात फरक असतो. ॲड. बाळासाहेब आंबेडकर यांनी भटक्या-वंचित समाजात आत्मविश्वास निर्माण करून त्यांना सत्तेत बसवले. टीका झाली, परंतु ते आपल्या ध्येयावर ठाम राहिले आणि यशस्वी झाले. ‘घाबरू नका, जोपर्यंत संविधान आहे, तोपर्यंत तुम्ही स्वतंत्र आहात’ हा त्यांचा संदेश आहे. योग्य माणसाला सत्तेत पाठवा, मतांचा योग्य वापर करा, सर्वांना समान न्याय मिळेल. ‘लोकशाही असताना ही घाबरणारी माणसे म्हणजे?’ गुलामीकडे वाटचाल करणारी माणसे. आपल्याला नेमके कुठे जायचे आहे, हे आपल्यालाच ठरवायचे आहे. शिकलेल्या-सवरलेल्या लोकांची जबाबदारी जनतेला जागृत करण्याची आहे. ते ही जबाबदारी किती पार पाडतात, यावरच आपले हित-अहित अवलंबून आहे. ■■

अविनाश टिपले
मो. 9970917389

बाबांच्या फोटोतून समाजसेवेची प्रेरणा

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विद्याविभूषित होऊन मायदेशी परतले तेव्हा त्यांचा पहिला जाहीर सत्कार मुंबईतील निष्ठावान समाजबांधवांनी करण्याचे ठरविले. त्यात पहिल्या फळीचे कार्यकर्ते मारुतराव साबाजी गायकवाड अग्रणी होते. घरी लावलेल्या सहकाऱ्यांच्या फोटोतून मारुतरावांच्या सुपुत्राला शिक्षण अन् समाजसेवेची प्रेरणा मिळाली. तो ऐतिहासिक फोटो नागपूरच्या पवित्र दीक्षाभूमीच्या गॅलरीत पहावयास मिळतो.

युगप्रवर्तक महामानव, ज्ञानसूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जुलै 1917 साली लंडनहून उच्च-शिक्षित होऊन भारतात परतले त्यावेळी मुंबईतील अस्पृश्य समाजबांधवांनी त्यांचा सत्कार समारंभ घेण्याचे ठरविले होते. त्यासाठी त्यांनी एका जाहीर सभेचे आयोजन केले होते. सभा व्हायच्या पूर्वी डॉ. बाबासाहेब मुंबईहून बडोद्याला नोकरीनिमित्त निघून गेले. 11 नोव्हेंबर 1917 रोजी सर नारायणराव चंदावरकर यांच्या अध्यक्षतेखाली होणाऱ्या सभेला त्यांनी उपस्थित राहावे म्हणून कार्यकर्त्यांनी 6 नोव्हेंबर 1917 रोजी बडोद्याला पत्र पाठवून विनंती केली; परंतु डॉ. बाबासाहेब दुर्दैवाने सभेला उपस्थित राहू शकले नाही किंवा त्यांनी मानपत्र अथवा थैली स्वीकारली नाही. कार्यकर्त्यांना डॉ. बाबासाहेबांचा सत्कार समारंभ घडविण्यात अपयश आले असले तरी एकाप्रसंगी त्यांनी महामानवाचे अभिनंदन केले. सभा भरविण्याचे दोन प्रमुख हेतू होते. पहिला डॉ. आंबेडकरांचे अभिनंदन करणे आणि दुसरा अस्पृश्य वर्गासाठी राजकीय हक्क मागणे. या सभेचा वृत्तांत 18 नोव्हेंबर 1917 रोजी 'जगद्वृत्त' या मुंबईतील पत्रकात प्रसिद्ध झाला होता. सभेला नारायणराव मल्हार जोशी, अमृतलाल ठक्कर, काशिनाथ रघुनाथ मित्र, काणे, सय्यद इ. मंडळी प्रामुख्याने हजर होती. भारतातील या पहिल्या सत्कार ठरावाचे वाचन पहिल्या फळीचे कार्यकर्ते मारुतराव साबाजी गायकवाड यांनी केले होते. सभेत एकूण सात ठराव मंजूर करण्यात आले. ठराव नंबर 2 व 3 हे अस्पृश्यांच्या राजकीय हक्कासंबंधीचे होते. राष्ट्रसभा व मुस्लिम लीग यांनी हिंदुस्थानच्या राज्यव्यवस्थेमध्ये करावयाच्या सुधारणासंबंधाने जी योजना केली आहे, तिला मान्यता व पाठिंबा देणे, हा ठराव जेव्हा मांडण्यात आला तेव्हा नागपूरचे अक्काजी गणेश गवई यांनी ठरावाला विरोध केला. गवई म्हणाले, 'राष्ट्रसभा ही स्वराज्य मागते, म्हणजे हिंदुस्थानातील अधिकारी हिंदी असावेत व राज्यकारभार हिंदी माणसांच्या हातात असावा. सभेचा सातवा ठराव दलित समाजातील एक तरुण बुद्धिवान गृहस्थ डॉ. भीमराव रामजी आंबेडकर हे श्रीमंत सयाजीराव गायकवाड सरकारच्या आश्रयाने अमेरिकेच्या कोलंबिया विद्यापीठातून एम. ए. व पीएच. डी. पदव्या संपादन करून मायदेशी परत आले. पदव्या मिळविल्याबद्दल ही सभा त्यांचे अभिनंदन करते आणि अस्पृश्य वर्गातल्या एका होतकरू तरुणास उच्च शिक्षण घेण्यासाठी आर्थिक मदत व साहाय्य केल्याबद्दल महाराजांचे आभार मानते. हा ठराव मारुतीराव साबाजी गायकवाड यांनी मांडला होता. त्यांच्यासोबतच सर्वश्री ज्ञानदेव धृवनाथ घोलप, संभाजी संतुजी वाघमारे, कोंडिराम मानकोजी रोकडे, रेवजी दगडूजी डोळस, देविदास अब्राहिम, संभाजी तुकाराम गायकवाड, गणपत विठ्ठल बोरकर (दादा), राघोबा नारायण वनमाळी, निर्मळ लिंबाजी, गंगावणे, निवृत्ती तुळशीराम जाधव, कृष्णाजी बयाजी जावळे, नारायण धनाजी भोसले, रामचंद्र सटवाजी निकाळजे, शंकर देवबा कांबळे, हरिभाऊ तोरणे, शांताराम आणाजी उपशाम, रामचंद्र व नारायण कृष्णाजी कदम आदी कार्यकर्त्यांचा समावेश होता. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे चरित्रकार चांगदेव भवानराव खैरमोडे यांच्या (प्र.आ. 14 एप्रिल 1952, एकूण 15 खंड) दुसऱ्या खंडात ही माहिती वाचायला मिळते. जयदेवचे वडील मारुती साबाजी गायकवाड हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे निकटचे सहकारी होते. रेल्वेत चार्जमन होते. सुमारे 200 लोक त्यांच्या हाताखाली काम करीत. तर आई जनाबाई उत्तम गृहिणी आणि स्वाभिमानी स्त्री होती. शांताराम,

मिलिंद मानकर
मो. 8177866397

वसंत, मधुकर, जयदेव अशी चार मुले आणि सुलोचना, इंदुमती नावाच्या दोन मुली त्यांना होत्या. जनाबाईचा सर्वात लहान मुलगा जयदेव हा लहानपणापासून तल्लख बुद्धीचा होता. डॉ. बाबासाहेब त्याला प्रचंड आवड होती. डॉ. बाबासाहेब आपल्या नमस्काराचा स्वीकार 'जयदेवा' म्हणून करायचे. पांचगणी जि. साताराचे एकनिष्ठ अनुयायी डॉ. सदाशिवराव बंदीसोडे यांनी 1938 साली सांगितलेल्या एका आठवणीत हा उल्लेख आला आहे. ही हृदयस्पर्शी आठवण 'प्रबुद्ध भारत' साप्ताहिकात 1964 साली प्रकाशित झाली आहे. त्या प्रसंगापासून प्रेरणा घेत मारुतराव आणि जनाबाईने आपल्या मुलाचे नाव जयदेव ठेवले असावे ! आपला जीवनपट उलगडताना जयदेव गायकवाडांनी सांगितले, माझी शाळा घरापासून लांब होती. शाळेत पायी जावे लागे तरीही मी आवडीने शाळेत जात असे. सुरुवातीपासूनच मला अभ्यासाची खूप आवड होती. मॅट्रिकपर्यंत कधीही पहिला दुसरा नंबर सोडला नाही. यामागे आईची आणि घरातल्या एका फोटोची प्रेरणा होती. मी आठ वर्षाचा असताना आमच्या घरी एक फोटो होता. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा त्यांच्या सहकाऱ्यांसोबतचा तो फोटो होता. शाळेत जाताना फोटोच्या खाली असलेल्या पदव्या वाचत असे. त्या फोटोत माझे वडील होते. मी आईला विचारले, 'अगं आई हे कोण आहेत?' तेव्हा आईने सांगितले की हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आहेत. त्यांच्यासोबत तुझे वडील आहेत. डॉ. आंबेडकर आपले राजे आहेत. त्यावर मी म्हणालो, आई 'डॉ. आंबेडकर आपले राजे आहेत तर मग आपण एवढे गरीब का?' तेव्हा ती म्हणाली, डॉ. बाबासाहेबही गरीबच होते. पण त्यांनी खूप शिक्षण घेतले. ते समाजात जास्त शिकले. गांधी-नेहरूपेक्षाही जास्त शिकले. माणसे ज्ञानानेच खूप पुढे जातात त्यामुळे तू ही भरपूर अभ्यास केला पाहिजे. आईच्या या वाक्यातून मला मोठी प्रेरणा मिळाली. लहानपणीच वडिलांचे छत्र हरवले तरी जनाबाईंनी अपार कष्ट करून आपला मुलगा जयदेव यांना उच्च शिक्षण दिले. जयदेव बी.ए., एलएलबी, बीएल.एल.एम. असून आंबेडकरी चळवळीतील विचारवंत नेते आहेत. त्यांनी डॉ. बाबासाहेबांच्या विचारांवर संविधान सभेत डॉ. आंबेडकर, डॉ. आंबेडकर : प्रज्ञावंताचा संघर्ष, 'जातीभेदाचे अंत:प्रवाह', आणि 'दलित पँथरचा झंझावात' ही पुस्तके लिहिली आहेत. कॉलेजमध्ये विद्यार्जन करताना त्यांना डॉ. बाबासाहेबांच्या कार्याची ओळख झाली. सोबतच वडिलांनी डॉ. बाबासाहेबांसोबत पहिल्या फळीतले कार्यकर्ते म्हणून केलेल्या कामाचीही ओळख झाली. आईवडिलांपासून मिळालेला वैभवशाली वारसा ते आज मोठ्या निष्ठेने चालवत आहेत. डॉ. बाबासाहेबांच्या 125व्या जयंतीचे औचित्य साधून 2016 साली त्यांनी तो ऐतिहासिक फोटो नागपूरच्या पवित्र दीक्षाभूमीला आणि शांती महाविहार चिचोलीला भेट दिला. दीक्षाभूमीला भेट देणारे हजारो अनुयायी दररोज या फोटोचे दर्शन घेऊन श्रद्धासुमने वाहतात. या फोटोमागची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी अनुयायांच्या सदैव स्मरणात राहावी, प्रेरणा घ्यावी अन् नदीच्या प्रवाहाप्रमाणे भीमविचारांचा प्रचार-प्रसार व्हावा याच उदात्त हेतूने हा लेखप्रपंच केला आहे. ■ ■

ताईत

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

आपल्या आजारी लेकासाठी आईने नवस कबूल केला. लेकाच्या गळ्यात ताईत बांधला. कुणीतरी म्हणाले 'डॉक्टरांकडे का नेले नाही?, हा ताईत, गंडा, दोरे ही अंधश्रद्धा आहे' माय डोळ्यांच्या कडा पुसतांना एवढंच म्हणाली. तुमचं म्हणणं खरं आहे साहेब! गरिबांना जेव्हा डॉक्टरांची फी आणि औषधी महाग वाटते तेव्हा त्या हतबल अन् अगतिक झालेल्या व्यक्तींचा ताईतावरील विश्वास वाढत जातो म्हणूनच तर म्हणतात की, गरजवंताला अक्कल नसते. तेव्हा हा शेर आठवला दवा अगर काम ना आए तो कभी वो दुआ मांगती है तो कभी वो नजर उतारती है मॉं तो मॉं है जनाब! वो कहॉं हार मानती है ? ■ ■

रामराज्याच्या नावाखाली केंद्रीकरणाचे राजकारण

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा (मनरेगा) ऐवजी लोकसभेत सादर करण्यात आलेले 'विकास भारत - रोजगार आणि उपजीविकेची हमी मिशन (ग्रामीण)' हे विधेयक अनेक कारणांमुळे नाकारले पाहिजे. ते केवळ नाव बदलण्याचाच नाही तर विद्यमान योजनेचे मूलभूत स्वरूप देखील बदलण्याचा प्रयत्न करते. हे भाजपच्या नेतृत्वाखालील केंद्र सरकारचा राज्यांसाठी विकासाचा अवकाश कमी करण्याचा आणखी एक प्रयत्न आहे. नाव बदलण्याचे एकमेव कारण म्हणजे भाजपचे वैचारिक मार्गदर्शक, आरएसएस यांचे गांधींशी खोलवर मतभेद होते. 20 वर्षे जुन्या या योजनेत गांधींच्या नावाचा वापर त्यांच्या 'ग्राम स्वराज' या संकल्पनेशी असलेल्या संबंधाचे प्रतीक आहे, जे लोकशाही विकेंद्रीकरणावर भर देते. तथापि, नवीन विधेयक या उद्देशात सकारात्मक योगदान देणार नाही, कारण प्रस्तावित कायदा मोठ्या प्रमाणात निर्णय घेण्याचे अधिकार केवळ केंद्र सरकारकडे सोपवतो. सरकारी समर्थकांचा असा युक्तिवाद आहे की कामाच्या दिवसांची संख्या दरवर्षी 125 पर्यंत वाढवणे हा ग्रामीण भारतातील लोकांसाठी एक मोठा फायदा आहे. तथापि, मनरेगा योजनेअंतर्गत कुटुंबांना देण्यात आलेल्या रोजगाराच्या आकडेवारीवरून असे दिसून येते की 2020-21 आर्थिक वर्षात, कोविड-19 साथीच्या वर्षात, फक्त 9.5टक्के (अंदाजे 7.2 दशलक्ष) कुटुंबांनी प्रत्यक्षात 100 दिवस काम केले. मागील दोन वर्षांत, फक्त 7 टक्के कुटुंबांना त्यांचा पूर्ण कामाचा कोटा मिळाला.
व्हीबी-जी राम जी यांना 'केंद्र प्रायोजित योजना' म्हणून नियुक्त करून, केंद्र सरकारने त्यांना मिळालेला विशेष दर्जा काढून टाकला आहे, ज्या अंतर्गत ते अकुशल शारीरिक श्रमांसाठी वेतन देण्याचा संपूर्ण खर्च उचलत होते. प्रस्तावित योजनेत, केंद्र आणि राज्यांमधील निधी वाटप पद्धती सामान्यतः 60-40 असेल. सध्याच्या योजनेचा एक फायदा म्हणजे ग्रामीण मजुरीत झपाट्याने वाढ झाली आहे. राज्यांचे वित्त खराब स्थितीत आहे आणि जीएसटी रचनेत बदलांच्या परिणामांबद्दल देखील चिंता आहे. शिवाय, थेट रोख हस्तांतरण योजनांना राजकीय बदल घडवून आणणारे म्हणून पाहिले जात असले तरी, हे उघड गुपित आहे की या नवीन योजनेत सहभागी होण्यास फारशी राज्ये उत्साही नसतील. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, सध्याच्या कायद्याचा आत्मा - तळापासून वरपर्यंत, मागणीपर्यंत चालणारी योजना - काढून टाकण्यात आली आहे. प्रस्तावित केलेला पुरवठा-चालित चौकट आहे, ज्यामध्ये केंद्र सरकारने वाटप मर्यादा निश्चित केली आहे. शिवाय, या मर्यादेपेक्षा जास्त खर्च राज्यांना करावा लागेल, हे एक नवीन वैशिष्ट्य आहे. तामिळनाडू आणि केरळने या विधेयकाला विरोध केला आहे, कारण ते राज्यांच्या हितांना कमी लेखते. सन 2005 मध्ये केंद्रात असलेल्या काँग्रेस

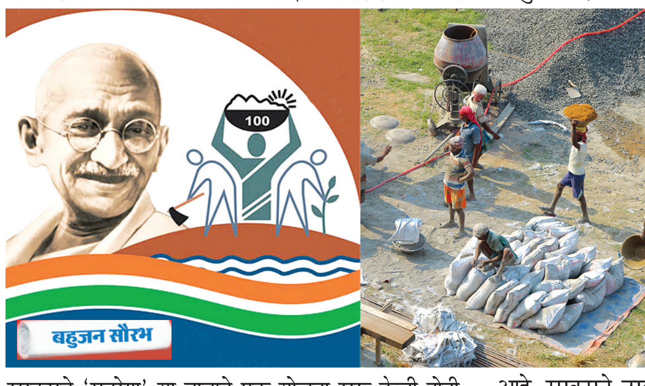

सरकारने 'मनरेगा' या नावाने एक योजना सुरू केली होती. 'मनरेगा'चे पूर्ण नाव आहे महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियम. ही योजना नागरिकांच्या कामाच्या अधिकाराला केंद्रस्थानी ठेवून लागू करण्यात आली होती. या योजनेनुसार कोणत्याही ग्रामीण कुटुंबातील प्रौढ सदस्यांना वर्षाला किमान शंभर दिवसांचा रोजगार देण्याची सरकारची हमी होती. योजना लागू झाल्यानंतर तिच्यावर मोठ्या प्रमाणात भ्रष्टाचाराचे आरोप झाले होते. त्यानंतर केंद्रात भाजपच्या नेतृत्वाखालील सरकार सत्तेत आले, तेव्हा प्रधानमंत्र्यांनी या योजनेला 'काँग्रेसच्या अपयशांचे जिवंत स्मारक' असे संबोधले होते. यासोबतच त्यांनी हेही म्हटले होते की, 'मी ही योजना बंद करणार नाही. माझी राजकीय सूजबूज सांगते की, काँग्रेसच्या अपयशाचे स्मारक म्हणून तिला वाजत-गाजत सुरू ठेवायला हवे.' त्यामुळे आपल्या अकरा वर्षांच्या सत्ताकाळात भाजपच्या नेतृत्वाखालील सरकारने ही योजना सुरूच ठेवली.

वस्तुतः ही एक गरज होती आणि कोणत्याही लोककल्याणकारी राज्यात अशा गरजेकडे दुर्लक्ष करता येत नाही. 'मनरेगा' ही योजना किती उपयुक्त ठरत आहे, पूर्वी त्यात किती भ्रष्टाचार होता आणि आता किती आहे, हा स्वतंत्र चर्चेचा विषय असू शकतो. मात्र आज या विषयावर चर्चा करण्याची गरज सरकारने केलेल्या या घोषणेमुळे निर्माण झाली आहे की, 2047 पर्यंत भारताला विकसित राष्ट्र बनवण्यासाठी या योजनेचे नाव बदलणे आवश्यक आहे. सरकारने ठरवले आहे की आता या योजनेला 'पूज्य बापू ग्रामीण रोजगार योजना' असे नाव दिले जाईल संक्षेपाने 'जी रामजी विधेयक'. नाव बदलण्यासोबतच या योजनेत इतरही काही बदल केले जात आहेत. हे बदल स्वतंत्र चर्चेचा विषय आहेत. सध्या जो वाद सुरू आहे, तो असा की या जनहितकारी योजनेच्या नावातून राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांचे नाव सरकार का काढत आहे? या संदर्भात आतापर्यंत दिली जात असलेली उत्तरे एवढ्यापुरतीच मर्यादित आहेत की स्वातंत्र्याच्या शंभराव्या वर्षापर्यंत विकसित भारताचे स्वप्न साकार करण्यासाठी असे करणे गरजेचे आहे! असेही म्हटले जात आहे की नाव बदलल्याने काय फरक पडतो? महात्मा गांधींच्या जागी 'पूज्य बापू' हेच नाव दिले जात आहे. त्यातही गांधीजींचे आराध्य देव राम यांचे नाव आहेच. मग नाव बदलल्याने कुणाला आक्षेप का असावा? आक्षेप यासाठी आहे की प्रश्न केवळ महात्मा गांधींच्या जागी बापू हे नाव देण्यापुरता मर्यादित नाही प्रश्न सरकारच्या नीयतेचा आहे. संसदेत 'मनरेगा'ची टीका करताना पंतप्रधान मोदींनी आपल्या 'राजकीय सूजबूज' याचाही उल्लेख केला होता. आज योजनेचे नाव बदलताना ही राजकीय सूजबूज स्पष्टपणे सांगितली जात नसली, तरी भाजपच्या नेतृत्वाखालील सरकारवर नाव बदलण्याच्या राजकारणाचा आरोप केला जात आहे. गेल्या दहा-बारा वर्षांत या नाव बदलण्याच्या राजकारणाची वारंवार चर्चा झाली आहे. काँग्रेसचा सातत्याने आरोप राहिला आहे की, तिच्या योजनांची नावे बदलून सध्याचे सरकार श्रेय लाटण्याचा प्रयत्न करत आहे. या धोरणावरही चर्चा होऊ शकते; पण आज खरी गरज आहे ती म्हणजे योजना, ठिकाणे, शहरे यांची नावे बदलून केल्या जाणाऱ्या राजकारणाच्या औचित्यावर विचार करण्याची. गेल्या दहा-बारा वर्षांतच पाहिले तर लक्षात येते की असंख्य ठिकाणांची, रस्त्यांची नावे बदलून राजकीय फायदा घेण्याचा प्रयत्न झाला आहे आणि हे केवळ भाजपच करत आहे असे नाही. वेगवेगळ्या काळात वेगवेगळ्या सरकारांनी असे केले आहे आणि आता तर ही जणू एक परंपराच बनली आहे. राजधानी दिल्लीत कित्येक रस्त्यांची नावे बदलली गेली आहेत. पण समजून घेण्यासारखी गोष्ट म्हणजे प्रत्येक बदल म्हणजे प्रगती नसते. राजपथाचे कर्तव्य पथ असे नामांतर केल्याने त्या रस्त्यावरून चालणाऱ्यांची मानसिकता आपोआप बदलणार नाही. मानसिकतेचे परिष्कार करण्यासाठी समाजाच्या विचारधारेला बदलण्याची गरज असते. अतार्किक बदलांनी काही साध्य होत नाही. ठोस बदलांची आवश्यकता आहे. सांस्कृतिक पुनर्निर्मितीचा युक्तिवाद किंवा इतिहासातील कथित चुकांचा आधार घेऊन नाव बदलणे ही मुळात संकुचित विचारसरणीच दर्शवते. या विचारातून बाहेर पडणे आवश्यक आहे. हेही समजून घेणे गरजेचे आहे की फक्त नाव बदलल्याने परिस्थिती बदलत नाही. 'मनरेगा' योजनेत काही दोष असतील, तर ते गांधीजींचे नाव जोडलेले असल्यामुळे नव्हते आणि फक्त आता नवीन नावात भगवान राम यांचे नाव जोडल्यामुळे ती योजना चांगली ठरणार नाही. ज्या रामराज्याची दुहाई बापूंनी दिली होती, या रामराज्याच्या संकल्पनेला राजकीय सूजबूज म्हणून घेतलेल्या निर्णयांशी जोडणे म्हणजे रामराज्याच्या संकल्पनेशीच खेळ करणे आहे. 'मनरेगा'चे नामांतर जर शासनाच्या राजकीय सूजबूजीनुसार केले जात असेल, तर त्यामागे कुठेतरी राजकीय हेतू आहे, असेच त्याचा अर्थ होतो. या नाव बदलण्याच्या राजकारणापासून दूर राहिले तरच खऱ्या विकासाच्या पायऱ्या चढता येतील. पण राजकीय स्वार्थासाठी नाव बदलण्याच्या राजकारणातून बाहेर पडणे अत्यावश्यक आहे. विकासाच्या दृष्टीने हे राजकारण कुठेही पोहोचवणार नाही आणि शेवटी हा प्रश्नही सरकारलाच उत्तरावा लागेल की 'मनरेगा'मधून महात्मा गांधींचे नाव काढणे का आवश्यक वाटले? ते महात्मा कोणत्याही एका राजकीय पक्षाचे नव्हते; ते संपूर्ण राष्ट्राचे आणि संपूर्ण विश्वाचे होते. त्यांच्या नावाने चालणाऱ्या एखाद्या योजनेत बदल करण्याचा अर्थ असा नसावा की त्यातून राजकीय स्वार्थाचा वास यावा. देश-विदेशात गांधींच्या पुतळ्यांसमोर मान झुकवून नव्हे, तर गांधींनी दाखवलेल्या मार्गावर चालल्यानेच खरा बदल घडेल. गांधींचे नाव काढण्याची मानसिकता म्हणजे गांधींनाच नाकारण्याचे प्रतीक आहे आणि या विधेयकाचे एक प्रमुख वैशिष्ट्य म्हणजे पेरणी आणि कापणी दरम्यान योजनेचे काम शेतीच्या कामाशी संघर्ष करत नाही याची खात्री करणे. राज्यांशी सल्लामसलत केल्यानंतर, ते मनरेगा योजनेत स्पष्टपणे समाविष्ट केले जाऊ शकते. ग्रामीण विकास मंत्री शिवराज सिंह चौहान यांनी कितीही आग्रहाने दावा केला की नवीन कायदा गांधींच्या आत्म्याशी सुसंगत आहे, तरीही रामराज्याच्या कल्पनेचे मुख्य ध्येय असलेले सुशासन, विकेंद्रित तळागाळातील लोकशाहीशिवाय वास्तवात येणार नाही. प्रस्तावित कायदा या स्थितीला प्रोत्साहन देत नाही किंवा त्याचे पालनपोषण करत नाही. ■ ■

विकास परसराम मेश्राम
मो.7875592800

सातारा-कराड परिसरातील निसर्गाच्या कुशीत लपलेली अपरिचित चचेगाव बुद्ध लेणी समूह

सातारा जिल्ह्याच्या कराड तालुक्यातिल निर्सगाचा, डोंगराच्या कुशीत लपलेली अपरिचित चचेगाव बौद्ध लेणी समूह. भारतात 1200 च्या आसपास लेण्या सापडतात, त्यातच महाराष्ट्रात 1000 या आसपास सापडतात. त्यातील एक अपरिचित लेणी निर्सगाचा डोंगराच्या कुशीत लपून राहीली आहे. आणि आता जनमाणसात माहीत पडत आहे. सातारा हे महाराष्ट्रामधे येते. सातारा हे कृष्णा - वेणेच्या संगमावर वसलेले आहे. सातारा हे शहर जिल्ह्यातील हे सर्वात मोठे शहर आहे. सातारा जिल्ह्याला मोठी ऐतिहासिक, सामाजिक आणि शैक्षणिक वारसा लाभला आहे. सातारा जिल्ह्याने आपली एक वेगळी ओळख निर्माण केली आहे. ती म्हणजे या बहुतेक गांवामध्ये जिल्ह्यातील बहुतांश गावांमधे भारतीय सेनेमध्ये भरती होण्याची परंपरा आहे, ती जपतात त्यामुळेच साताऱ्याला शूरवीरांचा जिल्हा अशी ओळख आहे. साताऱ्याला सैनिकांचे शहर म्हणून ओळखले जाते. तसेच कासपठार रंगी, रंगीत विविध फुलासाठी प्रसिद्ध आहे. ऑक्टोबर ते डिसेंबर या महिन्यात फुलाचा बहार असतो. पर्यटकाची पाहण्यासाठी त्या कालात ओढ असते. सातारा शहराला सातारा नाव का पडले अनेक मत, दंतकथा आहेत. असे बोलले जाते की या शहराभोवती अंजिक्यतारा, सज्जनगड, यवतेश्वर, जरंडेश्वर, नाकडीचा डोंगर, किटलीचा डोंगर आणि पेंडपा भैरोबा या सप्त पर्वतरांग आहेत. या सात डोंगराच्या टेकड्यांमुळे सात आणि अंजिक्यतारा मधून तारा असा मिळून सात + तारा = सातारा हे नाव अपभ्रंश होवून पडले असावे अभ्यासकांचे मत आहे. तसेच वेगवेगळ्या दंतकथाही आहेत नावा संदर्भात. कऱ्हाड हे सातारा जिल्ह्यातील एक तालुक्याचे गाव आहे. यालाच कराड म्हणतात. कृष्णा आणि कोयणेच्या संगमावर वसलेले गाव. त्या संगमाला प्रीतिसंगम म्हणून ओळखले जाते. या नद्यांचा उगम महाबळेश्वर येथे झाला आहे. तसेच कोयनेला करहा असे प्राचीन काळी बोलत. करहेच्या काठी असलेले करहाटक त्यावरून करहाट, करहाड, कराड नावे पडली असावी असे अभ्यासकांचे मत आहे. या परिसरात आगशीव डोंगरात 108 लेण्या आहेत. त्यातील 56 लेण्या सहसा पाहण्यास मिळतात. जरी 56 लेण्या असल्या तरी चचेगाव, जखिणवाडी, वाई मधील लोहारे, आगाशिव लेणी वेगवेगळ्या अशा वेगवेगळ्या टप्प्यात आहेत. सध्या त्या 56चा एकत्र गट म्हणून उल्लेख आहे. त्यात आगाशीवनगर लेणी क्र. 47 मधे शिलालेख असल्याचा उल्लेख सापडतो, पण नक्की कोठे ही संशोधनाची बाब आहे. ऑस्ट्रेलियन आर्किओलोजीरर आपल्या the hidden ancient history of India या पुस्तकाच्या संदर्भ नुसार सातारा, कराड मधे 108 बौद्ध लेणी आहेत. या 2000 वर्षापूर्वी कोरल्या आहेत. इथे विशेष करुन सम्राट अशोक यांचे 26 आऱ्याचे धम्मचक्र पाहण्यास मिळते. तसेच स्तूप पाहण्यास मिळतात, भिकू विहार, निवास पाहण्यास मिळतात. या वरून सातारा-कराड हा परिसर बुद्ध विचाराने ओतप्रोत भरला होता. याच साताऱ्या शहरातील कराड तालुक्यातील 108 लेण्या मधील चचेगाव बुद्ध लेणी समूह. हा लेणी समूह या गावातिल ग्रामस्त आणि लेणी संवर्धक त्यांचा टिमणे शोधून काढली, या लेणीची दूरावस्था झाली आहे. येथील स्थानिक लेणी संवंधन समूहाने, या लेणीवर वेळ मिळेल तसे जावून साफसफाई करून काही प्रमाणात पहाण्या योग्य केली आहे. या लेणीवर जाण्यासाठी आडवाटेवरील पाऊलवाटा आहेत. अजून निट रस्ता नाही आहे. झाडा, झुडपानी आच्छादलेला परिसर आहे. त्यातून मार्गस्त करत साधारण अर्धा तासात आपण लेणीचा जवळ पोहचतो. या लेणीवर पोहचल्यावर प्रथमतः चैत्यगृह दिसते. या लेणीत अर्धवट स्तूप असून तो तोडण्याचा प्रयत्न केलेला दिसून येतो. चैत्यगृहाचा डाव्या बाजूला दोन छोट्या लेण्या, त्यापुढे विहार, सभामंडप आहे. विहार, सभामंडपाचा आत उजव्या, डाव्या आणि समोरील भिंतीत पाच, पाच खोल्या आहेत. भिक्खूंना ध्यानधारणा आणि निजण्यासाठी, त्यातील भिंतीचा उजव्या, डाव्या भिंतीतील खोल्या भग्न झाल्या आहेत. समोरिल भिंतीत पाच खोल्यांमधे दोन्हीबाजूचा एक, उजव्या, डाव्या खोल्यांचा आत एक, एक अशा दोन खोल्या आहेत. मधे सभामंडपात अजून मातीने भरलेले आहे. तिथे उत्खनन होणे गरजेचे आहे. हा सभामंडपापुढे एक विहार आहे. याच्या आत भिंतीमधे भिंतीच्या डाव्या कोपऱ्यात दोन खोल्या आहेत. हे विहार सुद्धा जमिनीवर मातीचा खच आहे तो साफ करणे गरजेचे आहे. चैत्यगृहाचा उजव्या बाजूला दोन आणि डाव्या बाजूला दोन, अशा चार लेण्या मातीने भरलेल्या आहेत. अशा सात लेण्यांचा समहू पाहण्यास मिळतात. तसेच चैत्यगृहाचा उजव्या बाजूला दोन लेण्या आहेत. त्यापुढे अजून दोन लेण्या आहेत. त्या पूर्णतः मातीचा ढिगाऱ्याखाली आहेत. स्थानिक लेणी संवर्धक, ग्रामस्थ त्यांच्याकडून माहीती मिळते. तसे पाहता लेण्यांमधे मातीचा ढिग पडला आहे. खच पडला आहे. ती पूर्णतः साफ केल्यास, अधिक माहिती, भग्न अवशेष, मिळू शकतात. असे निरीक्षणावरून दिसते. कराड रेल्वे स्थानक पुणे-मिरज रेल्वेमार्गावर असून रेल्वे गाड्यांना थांबा आहे. कराड - सांगली 45 कि.मी. आहे. 52 कि.मी. आहे. कराड - सातारा अंतर कराड - कोल्हापूर अंतर 75 कि.मी. आहे. मुंबई ते कराड 308 कि.मी आहे. मुंबईतून ट्रेन आणि बसणे जाता येते. या लेणीवर निट रस्ता नसल्यामुळे स्थानिक ग्रामस्थ लेणी संवर्धक यांना सोबत घेवून जावे. तसेच गर्द झाडी असल्यामुळे हिंस्त्र प्राण्यांचा वावर आहे. या लेणीवर मातीचे उत्खनन करुन साफसफाई करणे गरजेचे आहे. इथे निट रस्ता बनवणे गरजेचे आहे, तसेच माहीती फलक लावणे गरजेचे आहे. त्यामुळे पर्यटकांना इथपर्यंत पोलचणे सुलभ होईल. आपला जागतिक, भारतीय वारसा, धरोवर जनमाणसात माहीत पडून, पाहता येईल, आपल्याला आणि पुढच्या पिढीला पाहता येतील. ■ ■

राकेश सदानंद पवार
मो. 9867355724

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा वैज्ञानिक दृष्टिकोन ?

पुनर्जन्म, विज्ञान, तर्क आणि अभिधम्म यांच्या प्रकाशात एक सखोल विश्लेषण

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विचारधारेचा मुख्य पाया बुद्ध आणि वैज्ञानिक दृष्टिकोन. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी संपूर्ण जीवनभर कारणमीमांसा (Causality), शोध, प्रमाण, सत्य आणि तर्क यांना सर्वोच्च मान्यता दिली. त्यांनी स्वत: स्पष्ट लिहिले. My philosophy has roots in science. त्यांच्या मते धर्म हा अंधश्रद्धेवर आधारित नसून तो मानवी जीवनातील दुःखाचे वैज्ञानिक विश्लेषण असला पाहिजे. बुद्धांचा धम्म त्यांना यासाठी सर्वाधिक वैज्ञानिक वाटला.

डॉ. बाबासाहेबांचे पुनर्जन्मावरील विधान - अर्थ आणि वैज्ञानिक दृष्टी : I have full faith in rebirth. I can prove it to scientists that rebirth is logical. In my view, it is the elements that change and not man. (समाज आणि राजकारण) वाङ्मय - खंड 17, भाग 3, पृ. 154) हे विधान आंधळ्या श्रद्धेचे नाही, तर तर्काधारित आहे. त्यामागील अर्थ असा (1) 'Rebirth is logical' म्हणजेच पुनर्जन्म हा रहस्यमय नव्हे तर कारण-परिणामाच्या नियमांचा परिणाम बौद्ध दृष्टिकोनात मी आत्मा, जिवात्मा' नसते. पण कर्म-ऊर्जा व चित्तप्रवाह कारणानुसार पुढचा परिणाम घडवतात. (2) 'Elements change, not man' – हे अभिधम्माचा सारांश! बुद्धानुसार, माणूस म्हणजे चार घटकांचा सतत बदलणारा समूह. रूप (Matter / Elements), वेदना (Feelingsh), संज्ञा (Perception), संस्कार (Mental formations / Kamma), विज्ञान (Consciousness / Citta-stream) या पंचस्कंधांचा क्षणोक्षणी बदल म्हणजे जीवन. म्हणूनच, माणूस स्थिर नसतो. पण त्याची कर्म-ऊर्जा पुढे नेते.

अभिधम्माची पुष्टी :- पुनर्जन्म हा क्षणिकच; 'चित्तनिर्वाह' (Mind-continuity) अभिधम्मानुसार :- 1) चित्ताचा प्रत्येक क्षण 1/1,000,000 सेकंदांपेक्षाही कमी टिकतो. यालाच क्षणिकवाद म्हणतात. 2) मृत्यू म्हणजे केवळ एक 'चित्त-धारा' थांबणे. परंतु शेवटच्या चित्तानंतर लगेचच पटिसंधि-चित्त नव्या आयुष्यात उदय पावते. कारण कर्म-ऊर्जेचा नियम! 3) यात 'आत्मा' प्रवास करत नाही. जसे मेणबत्तीची ज्योत दुसऱ्या काडीस लावली की ज्योत तीच नसते पण संबंधित असते, तसेच पुनर्जन्म. डॉ. बाबासाहेबांनी विज्ञानाला सुसंगत अशाच संकल्पनेवर भर दिला. 4. आधुनिक विज्ञानाशी जोड - पुनर्जन्म तर्कसंगत का ठरू शकतो? डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 'पूव्ह' म्हणताना धार्मिक चमत्कार नव्हे तर वैज्ञानिक पद्धतीने स्पष्टीकरण देता येईल असा तर्क अभिप्रेत ठेवला. चला, याची सांगड विज्ञानाशी घालू - 1) ऊर्जा-नाश न होण्याचा नियम विज्ञान सांगते. ऊर्जा कधीच नष्ट होत नाही, ती फक्त रूप बदलते. बुद्ध म्हणतात -कर्म-ऊर्जा रूप बदलून पुढे नेते. ही सांगड डॉ. बाबासाहेबांना अत्यंत तर्कसंगत वाटली. 2) मेंदू-मन हे प्रक्रिया प्रवाह, स्थिर मी नाही Neuroscience आधुनिक मेंदूशास्त्र म्हणते. स्द्रयद्ध एक construction आहे. शरीराचा प्रत्येक अणू काही महिन्यांत बदलतो. बुद्ध म्हणतात :- अहं नाही, केवळ स्कंध-प्रवाह आहे. दोन्ही निष्कर्ष एकाच दिशेने सूचित करतात. 3) क्वांटम माहिती कधीच पूर्ण नष्ट होत नाही. भौतिकशास्त्रातील नवीन संकल्पना. अभिधम्मातील चित्त-प्रवाहाचे माहिती-आधारित स्वरूप याच्या अत्यंत जवळ आहे. 4) Near-Death Experiences (NDE) आणि चेतनेची सातत्यता. अनेक रुग्णांनी मेंदू बंद असताना जाणीव अनुभवली आहे. ही घटना विज्ञानाला अजूनही समजलेली नाही, पण चेतना ही केवळ मेंदूतील विद्युत प्रक्रिया नाही हे सुचवते. अभिधम्म सांगतो, चित्त हे पदार्थावर अवलंबून असले तरी पूर्णपणे पदार्थ-निर्मित नाही. 5. पुनर्जन्माच्या तर्कासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरी चौकट, डॉ. आंबेडकरांचे तर्क असे मांडता येतील - 1) जर आत्मा नसला, तरी अनुभव आणि कर्माचा परिणाम कुठे जातो? बुद्ध सांगतात - ते ऊर्जा-प्रवाह मध्ये रूपांतरित होतात. ऊर्जा नष्ट न होता, योग्य वातावरण मिळाल्यावर पुढे परिणाम देतात. 2) कर्म हे मानसशास्त्रीय + नैतिक कारणमिमांसा यांचे एकत्रित तत्त्व आहे. कर्म म्हणजे - मानसिक इच्छाशक्तीचे ऊर्जामूलक परिणाम. 3) व्यक्ती मरते तेव्हा तिचे तत्व विघटित होतात, पण कर्म-ऊर्जा नवीन मन-प्रवाह निर्माण करते. हे सतत चालणाऱ्या स्कंध-प्रवाहाचे तर्कशुद्ध परिणाम आहे. 6. Elements change, not man अभिधम्म, विज्ञान आणि तर्काचा सुंदर संगम डॉ. बाबासाहेबांच्या या वाक्यात तीन थर आहेत.

1) भौतिकदृष्ट्या शरीरातील अणूंचा 98टक्के भाग काही महिन्यांत बदलतो. DNA, पेशी, न्यूरॉन्स सतत बदलतात. बुद्ध म्हणतात, रूप-स्कंध क्षणभंगुर आहे. 2) मानसिकदृष्ट्या मन क्षणोक्षणी बदलते. प्रत्येक अनुभव म्हणजे नवीन न्यूरल पॅटर्न. अभिधम्म प्रत्येक क्षणी 17 चित्त-क्षण जन्मतात आणि मरतात. 3) नैतिकदृष्ट्या कर्माचे बीज बदलत नाही, ते पुढील जन्मात फल देते. कर्म हीच व्यक्तिमत्त्वाची continuity आहे. म्हणजे तत्वे (matter + mind states) बदलतात, पण कर्म-ऊर्जेची सातत्यता टिकून राहते. 7. आंबेडकरांच्या मते पुनर्जन्माचा उद्देश – मोक्षासाठी वैज्ञानिक मार्ग. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी पुनर्जन्म स्वीकारला कारण.
1) नीतिनियमांना अर्थ प्राप्त होतो (Moral foundation) जर कर्माचे फळ पुढेच नसेल तर न्याय, नैतिकता, मानवतावाद कशावर उभा राहील? 2) बुद्धांचे तत्त्वज्ञान उद्दीष्टपूर्ण होते. दुःख समजून संपवण्याचा वैज्ञानिक मार्ग–आष्टांगिक मार्ग, अविद्या, तृष्णा, उपादान भव, जन्म दुःख हा कारण-परिणामाचा शास्त्रीय निसर्ग चक्र. 3) धम्म पूर्णपणे self-improvement model आहे. सततचे शिक्षण, सुधारणा, मानसिक शुद्धीकरण - हीच खरी प्रगती. 8. निष्कर्ष - विज्ञान, अभिधम्म आणि आंबेडकरी तत्त्वज्ञान - पूर्ण सुसंगती. डॉ. बाबासाहेबांची पुनर्जन्मावरील मांडणी श्रद्धा नाही, तर तर्क आहे. बुद्धांचे अभिधम्म आणि आधुनिक विज्ञान दोन्ही सांगतात, स्थिर 'मी' नाही. ऊर्जा व माहिती नष्ट होत नाही. मानसिक-नैतिक ऊर्जेला परिणाम होतोच. सातत्य हे प्रवाहाचे असते, वस्तूचे नाही. म्हणूनच डॉ. बाबासाहेब म्हणतात, Rebirth is logical. It is the elements that change and not man. हे विधान बौद्ध तत्त्वज्ञानातील - अनिच्चा + अनत्ता + कर्मनियम + पटिसंधि-चित्त या अभिधम्माच्या चार आधारस्तंभांशी पूर्ण जुळते आणि म्हणूनच, बुद्धांचा धम्म हा केवळ धर्म नसून विज्ञानाधिष्ठित नैतिक-मानसिक विकासाची पद्धती आहे. ■ ■

नितीन प्रल्हाद अंभोरे
मो. 8956107061

स्वाभिमानाचे स्मरणशिल्प -४२

महासूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा जरीपटका, नागपूर

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा जरीपटका नागपूर येथिल आहे. उत्तर नागपूर म्हणजे इतिहास पूर्ण विधानसभा क्षेत्र. 14 ऑक्टोबर 1956 च्या बौद्ध धर्मांतर काळात उत्तर नागपूर हे आंबेडकरी चळवळीतील मुख्य केंद्र होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचे पाईक घरत आहेत. सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, सांस्कृतिक चळवळ उभी करण्यात हा परिसर आघाडीवर असतो.

संवाद मित्र, कपिल नारनवरे
मो.9370773608

हुकूमशाही विरुद्ध लढण्याचा निर्धार करा : दिलीप सोलंकी

जरूड : धर्माने मानसिक गुलाम तयार केले. त्यातूनच पुढे सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय गुलामगिरीकडे भारतीय समाज ढकलल्या जातो आहे. हे काम धर्ममार्तंड पुरोहित वर्गाने तडीस नेण्यासाठी समाजाला शिक्षण नाकारले. त्यांनी श्रद्धावान व्हावे आणि धर्मात जे काही सांगितले त्यावर शंका घेऊ नये. त्याची चिकित्सा करू नये. धर्म सांगेल ते सर्वश्रेष्ठ मानावे असे पुरोहित सांगतात. काल ज्ञानाचा अभाव होता. आज ज्ञान आले, पण ज्ञानाचा वापर कसा करावा याचा अभाव आहे. त्यासाठी शिक्षणासोबतच सर्वांना वैज्ञानिक भान यावे असे प्रतिपादन सुप्रसिद्ध विचारवंत आणि अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीचे कार्यकर्ते दिलीप सोलंकी यांनी आपल्या भाषणातून केले. मानसिक गुलामी विरुद्ध परिषद मध्ये मुख्य वक्ते म्हणून ते बोलत होते.

उत्क्रांती सभागृह जरुड (वरूड) जि. अमरावती येथे संत गाडगेबाबा बहुद्देशीय आश्रमाचे वतीने महात्मा ज्योतिबा फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि संत कर्मयोगी गाडगेबाबा यांचे संयुक्त स्मृति आणि संत जगनाडे महाराज व येशू ख्रिस्ताच्या संयुक्त जयंती निमिताने 31 व्या वर्षी आयोजित प्रबोधन यात्रा महोत्सवाचे समारोप कार्यक्रमा निमित्त 'मानसिक गुलामी विरुध्द परिषद' आयोजित करण्यात आली होती. अखिल भारतीय बिरसा क्रांती दलाचे संस्थापक अध्यक्ष

यवतमाळ येथील दशरत मडावी यांनी दीप प्रज्वलन करून परिषदेचे उद्घाटन केले. त्या प्रसंगी त्यांनी केलेल्या भाषणातून 'गुलामी विरुध्द लढण्यासाठी समाजाने आता लौकर संघटित व्हावे' असे आवाहन केले. संत गाडगेबाबा बहुद्देशीय आश्रमाचे अध्यक्ष तसेच बुध्द विहार समन्वय समितीचे राष्ट्रीय अध्यक्ष प्रबोधनकार अशोक सरस्वती हे परिषदेचे अध्यक्ष होते. त्यांनी आज चोर पावलाने येत असलेल्या संघ भाजपचे ब्राम्हणी हुकूमशाही विरुद्ध लढण्याचा निर्धार केला. हा लढा कोणत्याही धर्मा विरुद्ध नसून तो गुलामी विरुद्ध आहे असे सांगून महाराष्ट्र राज्यात हे अभियान यशस्वी करण्यासाठी सर्व समाजाने सहकार्य करावे असे आवाहन केले. महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीचे सरदार जगजीत सिंग यांनी रस्त्यावर लढाई लढल्याशिवाय ही हुकूमशाही थांबणार नाही, असे प्रतिपादन केले. या प्रसंगी सुरेंद्र बुराडे, बालकिसन खातरकर, मोहम्मद नाजिद, डॉ. कैलास कडू आणि स्वागताध्यक्ष उत्क्रांती बँकेचे अध्यक्ष रा. ना. वानखेडे यांची देखील भाषणे झाली. आश्रमाचे अध्यक्ष नरेंद्र पाटील यांनी परिषदेचे प्रास्ताविक भाषण केले. संचालन प्रा. गंगाधर दवंडे यांनी केले. गौतम झाडोदे यांनी आभार प्रदर्शन केले. परिसरातील गाडगेबाबा, वसंतराव नाईक यांचे पुतळ्याला माल्यार्पण केले. नंतर महापुरुषांचे फोटोला पुष्पहार अर्पण करून परिषदेचे उद्घाटन झाल्याची घोषणा दशरथ मडावी यांनी केली. कार्यक्रमाची सुरुवात मंगल कामना आणि 'लढारे लढा स्वातंत्र्याचा लढा' या नरेंद्र पाटील यांच्या पहाडी आवाजातील अशोक सरस्वती रचित क्रांति गीताने सुरुवात झाली. शेवट राष्ट्रगीत गाऊन झाला. या प्रसंगी महात्मा फुले यांचे सत्यशोधक व माथाडी कामगारांचे स्मृतिषेश नेते वं. बाबा आढाव याना आदरांजली अर्पण करण्यात आली.

या प्रसंगी गाडगेबाबा जन्म भूमी शेंडगाव अंजनगाव परिसरातील अनिल खलोकार, बाळासाहेब विजय रायबोले, अमरावतीचे वसंत लोहकरे, अशोक भोरे, यवतमाळचे रामभाऊ उईके, अशोक दिघाडे, आठवले, प्रा. वानखेडे, वर्धेचे गुलाब नेवारे, नागपूर येथील मदन नागपुरे, पांडुरंग खोब्रागडे, मोर्शीचे प्रमोद खडसे, रामटेके, इंगळे, उत्क्रांती शिक्षण संस्थेचे सचिव रामचंद्र पाटील, विचारवंत डॉ. अशोक खोपे, यशवंत सराटकर मंचावर उपस्थित होते. परिषदेला यशस्वी करण्यासाठी आश्रमाचे सचिव शंकर ब्राह्मणे, कोषाध्यक्ष गोविंद हरले, आश्रमाचे व्यवस्थापक जानराव बासुंदे, कार्यकर्ते देवेंद्र झोडे, प्राचार्य वसंत वावरे, सुनंदा बिसांद्रे, दुर्गा हरले, शोभा धुताले, गोपाल पाटील, कॉ.संतोष भालदार, सहदेव पंचभाई, भाऊराव वानखेडे, प्रवीण मेळे, दीपक पाटील, रिता निकोसे यांनी परिश्रम घेतले. अरुण साहारे, अशोक कांबळे, त्र्यंबकराव ढोके, ताराचंद म्हात्रे, प्रा. रामभाऊ बागडे, रमा बसले, उषा घोरपडे, सीमा ब्राम्हणे, अशोक गायकवाड, प्रा. अशोक झामरे, सुनीता ब्राम्हणे यांनी सहकार्य केले.

डॉ. पंजाबराव देशमुख यांना भारतरत्न देण्यात यावे : पुरुषोत्तम खेडेकर

नागपूर : शिक्षणमहर्षी व भारताचे माजी कृषिमंत्री डॉ. पंजाबराव देशमुख यांना मरणोत्तर भारतरत्न पुरस्कार मिळाला पाहिजे. तो त्यांचा हक्क आहे. इतके भरीव काम त्यांनी आपल्या हयातीत संपूर्ण भारतासाठी केलेले आहे. शेतकऱ्यासाठी तनमन-धनाने काम करणारे खूप कमी लोक आहेत. अशा उपेक्षित शेतकऱ्यांना सदा सर्वदा योग्य मार्गदर्शन व त्यांच्यासाठी हितचिंतक ठरलेले डॉ. पंजाबराव देशमुख यांना केंद्र सरकारने त्यांच्या कार्याची दखल घेऊन भारतरत्न ही उपाधी देऊन गौरवांकित करावे. असे उद्गार मराठा सेवा संघाचे संस्थापक अध्यक्ष पुरुषोत्तम खेडेकर यांनी आज अमरावती येथे काढले. डॉ. पंजाबराव देशमुख यांना भारतरत्न उपाधिने गौरविण्यात यावे. यासाठी आयोजित करण्यात आलेल्या या सभेच्या अध्यक्षस्थानी दिल्लीच्या सुप्रीम कोर्टाचे सीनियर ॲडवोकेट, सुप्रसिद्ध सामाजिक कार्यकर्ते ॲड. के.के. चौधरी अमरावतीला आले असताना त्यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात आलेल्या या सभेला मार्गदर्शन करताना खेडेकर बोलत होते. सुप्रसिद्ध वक्त्या व लेखिका प्रा. डॉ. अलका लुंगे गायकवाड यांच्याकडे आयोजित करण्यात आलेल्या सभेमध्ये या विषयावर सांगोपांग चर्चा करण्यात आली. या सभेची सुरुवात मराठा सेवा संघाचे माजी सरचिटणीस व डॉ. पंजाबराव देशमुख आयएएस अकादमीचे संस्थापक प्रा. डॉ. नरेशचंद्र काठोळे यांनी प्रास्ताविक करून केली. या सभेमध्ये सर्वानुमते पंजाबराव देशमुख यांना भारतरत्न ही उपाधी मिळण्यासाठी सर्व स्तरातून प्रयत्न करण्यात यावेत असे ठरविण्यात आले. या सभेला मराठा सेवा संघाचे सदस्य प्रकाश देशमुख सुप्रसिद्ध शास्त्रज्ञ डॉ. व्ही.टी. इंगोले प्रा. डॉ. हरिहर लुंगे, प्रा. डॉ. अलका लुंगे, विक्रम भेंडे, तुषार काठोळे, वैशाली गायकवाड आदी उपस्थित होते. आपल्या अमरावती आगमनामध्ये ॲड. कमलाकांत चौधरी यांनी श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष हर्षवर्धन देशमुख यांना जरूड येथे जाऊन डॉ. पंजाबराव देशमुख यांना भारतरत्न देण्याविषयीच्या अभियानाची माहिती दिली. तसेच त्यांनी ॲड. जे.व्ही. पाटील पुसदेकर, ॲड. गजानन पुंडकर अकोट, दिलीप इंगोले हेमंत काळमेघ, खोटरे, डॉ. वि.गो. ठाकरे तसेच अमरावतीचे माजी पालकमंत्री व माजी आमदार डॉ. सुनील देशमुख यांची भेट घेऊन व त्यांना दूरध्वनी वरून या अभियानाची माहिती दिली. डॉ. सुनील देशमुख यांनी या कामी आपण पूर्ण सहकार्य करू असे आश्वासन दिले. केंद्रीय मंत्री नितीन गडकरी यांचे देखील सहकार्य या कार्यात घेण्याचे ठरविण्यात आले. ॲड. के.के. चौधरी यांनी आपल्या तीन दिवसाच्या अमरावती भेटीत स्थानिक श्री शिवाजी शिक्षण संस्था डॉ. पंजाबराव देशमुख यांचे स्मृती केंद्र श्री शिवाजी कला वाणिज्य महाविद्यालय व डॉ. पंजाबराव देशमुख विधी महाविद्यालयाला भेटी देऊन पंजाबराव देशमुख जे भरीव कार्य करून गेले आहेत त्याची माहिती घेतली. या सभेमध्ये पंजाबरावांना भारतरत्न उपाधी देण्याविषयी लवकरच एका सभेचे आयोजन करण्यात येणार असून अमरावती मधील लोकांनी या कामी पुढाकार घ्यावा असे आवाहन एका परिपत्रकातून करण्यात आले आहे.

संविधान हा खरा धर्मग्रंथ आहे : माजी कुलगुरू शरद निंबाळकर

वारसा संतांचा, अंधश्रद्धा निर्मूलनाचा.. संत गाडगेबाबा स्मृती दिन

नागपूर : महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती व महाराष्ट्र गांधी निधी समिती संयुक्त विद्यमाने व्याख्यानाच्या रुपाने साजरा करण्यात आला.

गाडगेबाबांनी झाडूचे तंत्र विकसित केले. व्यसनाधीनता व अंधश्रद्धा या दोन्ही बाबी अधोगतीकडे नेणाऱ्या असल्याचे मत वक्ते प्रदिप शेंडे यांनी व्यक्त केले. गाडगेबाबा ग्रामस्वच्छते बरोबरच व्यसन मुक्तीचा संदेश देत असल्याचे शरद वानखेडे यांनी सांगितले. संविधान हा खरा धर्मग्रंथ आहे असे मत पंजाबराव कृषी विद्यापीठाचे माजी कुलगुरू शरद निंबाळकर यांनी व्यक्त केले.

जिल्हा अध्यक्ष जगजीत सिंग यांनी देशातील अस्वस्थता घालवण्यासाठी प्रत्येकाला गाडगेबाबा बनण्याची गरज असल्याचे मत व्यक्त केले. अध्यक्षीय भाषणात प्रज्वला तट्टे यांनी 'बाप दारू पिऊन सापडला की त्याच्या बापाच्या बापाने पाहिला नाही, त्याला विचारा. दारु सोड, दारु पिनाऱ्या बापाला पोलिसांच्या हातात द्या.' असे गाडगे बाबांच्या शब्दात व्यक्त केले. कार्यक्रमाला जिल्हा कार्याध्यक्ष गौरव आळणे, जिल्हा प्रधान सचिव विनोद उलीपवार, शशिकांत रायपुरे, सुधांशू मोहोड, रवींद्र राऊत, मालती वराडे, रंजना कोल्हे, छाया वानखेडे उपस्थित होते. शाखा कार्याध्यक्ष संजय भुरे यांनी संचालन केले. तर कमलाकर देशमुख यांनी आभार मानले.

ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्ते तसेच जेष्ठ कवी बबन चहांदे यांनी बहुजन सौरभच्या सहाव्या वर्धापनदिनी भागधारक झाले व रकमेचा चेक दैनिक बहुजन सौरभ कार्यालयात कार्यकारी संपादक विलास गजभिये यांच्या सुपूर्द केला. त्यांचे हार्दिक अभिनंदन व स्वागत!

पॅंथर ॲड. सूरेशचद्र घाटे प्रभाग १७ मधून निवडणूक लढविणार

नागपूर : ॲड. सूरेश घाटे वयाच्या 80 वया वर्षीही धडाडीने समाजाच्या सर्वकष विकासाकरिता काम करीत आहेत. धनदांडग्यांच्या पैशाच्या उधळण्यामध्ये नगाऱ्यात तूतारी वाजविता येणार नाही. या करिता आंबेडकरी कार्यकर्त्यांना एकाच प्रभागात एकाच वर्गाकरीता एकाच प्रबल उमेदवारांच्या पाठिमागे ताकत लावल्यास 25 ते30 नगरसेवक समविचारी पक्षानी आघाडी करून निवडून आणू शकतो असा विश्वास ॲड. घाटे यांनी व्यक्त केला.

महत्वाचे

'जीवन आणि मृत्यू ध्यान' यावर कुलदीप रामटेके यांचे आज व्याख्यान

नागपूर : आपले जीवन अधिकाधिक सकारात्मक व संतुलित करावयाचे असेल तर ध्यानधारनेशिवाय पर्याय नाही. नैतिक मापदंडानुसार जे ध्यानमय जीवन जगतात त्यांचा मृत्यू ही वेदनारहित असतो. जीवन व मृत्यूचे रहस्य उलगडण्यासाठी दि. 27 डिसेम्बर 2025 शनिवार रोजी दुपारी 3 वाजता बानाई सभागृह, उरुवेला कॉलनी, नागपूर येथे 'जीवन आणि मृत्यू ध्यान या विषयावर कुलदीप रामटेके यांचे मार्गदर्शनपर व्याख्यान ठेवण्यात आलेले आहे. ध्यानधारनेचे साधकवर्ग, जिज्ञासू नागरिक यांनी आवर्जून उपस्थित राहावे असे आवाहन बानाई नागपूर तर्फे करण्यात आले आहे.

पुण्याचे शिवलिंग त्र्यंबके यांची नागभूमीत धम्मदीक्षा

नागपूर : शिवलिंग सिताराम त्र्यंबके 14 सम्राज्ञी सोसा. लोकमान्य कालोनी पोड रोड कोथरुड, पुणे व विलास किसन गायकवाड मांडके, ॲडवांटेज होम्स सोसायटी लूल्लानगर, पुणे सिटी यांनी मोठा इंदोरा बुद्ध विहार नागपूर येथे दीक्षाभूमी स्मारक समितीचे अध्यक्ष भन्ते आर्य नागार्जुन सुरई ससाई यांचेकडून बौद्ध धम्माची दीक्षा घेतली. त्रिसरण व पंचशील व 22 प्रतिज्ञा उपासक यांनी स्विकार केले. त्यानंतर दीक्षा प्रमाणपत्र देण्यात आले. या प्रसंगी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर इंटरनेशनल मिशनचे माजी उपाध्यक्ष विजय हर्षे, डॉ. एस. के. गजभीये, हरिश्चंद्र सुखदेवे, भा. बौद्ध महासभा नागपूर महानगर जिल्हा शाखाचे सचिव गंगाधर कांबळे उपस्थित होते. मोठ्या संखेने उपासिका व उपासक उपस्थित होते. सरणत्तय गाथेने कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.

आपल्या स्वातंत्र्याचे रक्षण करा : प्रा. गंगाधर दवंडे

जरुड : लोकशाहीच्या मर्यादा तोडण्याचा प्रयत्न देशात 2014 साली आलेल्या सरकारने सतत केला आहे. यापुढे देखील ते करीत राहणार आहे ही जाणीव जर झाली नाही तर आपण आपले गमावू. म्हणून देशातील लोकांनी आपल्या स्वातंत्र्याचे रक्षण करावे असे विचार आंबेडकरी विचारवंत प्रा. गंगाधर दवंडे यांनी व्यक्त केले. संत गाडगेबाबा बहुद्देशीय आश्रमाचे वतीने आयोजित दि. 28 नोव्हेंबर पासुन 25 डिसेंबर 2025 पर्यंत एक महिन्याची प्रबोधन यात्रा अशोक सरस्वती यांच्या मार्गदर्शनात आयोजित करण्यात आली होती. त्या यात्रेतील एक सभा आम्रपाली बुद्ध विहार, इंदिरा नगर जरूड ता. वरुड येथे प्रमुख वक्ते म्हणून प्रा. गंगाधर दवंडे भाषण करीत होते. या प्रसंगी यात्रेचे मार्गदर्शक अशोक सरस्वती यांनी मानसिक गुलामी हीच सर्व गुलामीची जननी या विषयावर व्याख्यान दिले. संत गाडगेबाबा आश्रमाचे अध्यक्ष प्रबोधनकार नरेंद्र पाटील यांनी या विषयावर भाषण केले. गौतम झाडोदे यांनी प्रास्ताविक भाषण आणि संचालन राहुल बासुंदे यांनी केले. सभेच्या अध्यक्ष यशस्विनी महिला मंडळाच्या अध्यक्षा आणि बुद्ध विहार संचालिका दुर्गा सुधाकर हरले यांनी शेवटी अध्यक्षीय भाषण केले. राहुल बासूंदे यांनी संचालन आणि आभार प्रदर्शन केले.

ऑल इंडिया समता सैनिक दलातर्फे स्त्रीमुक्ती दिन साजरा

नागपूर : ऑल इंडिया समता सैनिक दल तर्फे विशाखा बुद्ध विहार, अंबिका नगर, यवतमाळ येथे स्त्रीमुक्ती दिन तसेच मनुस्मृती दहन दिन कार्यक्रमाचे आयोजन केले. मनुस्मृतीचे दहन करून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी स्त्रीमुक्तीचा आणि पिडीत दलित समाजाच्या मुक्तीचा बिगुल वाजविला. त्याची आठवण म्हणून सभेचे आयोजन सैनिक वंदना उरकुडे अध्यक्ष यवतमाळ यांच्या अध्यक्षतेखाली करण्यात आले. या कार्यक्रमात सैनिक कांतीलाल भांगे अध्यक्ष महाराष्ट्र युनिट, सैनिक रंजना वासे, बौद्धिक प्रमुख महाराष्ट्र महिला विंग, ज्योती भैसारे अध्यक्ष महाराष्ट्र महिला विंग, बी. एन. वासे कोषाध्यक्ष महाराष्ट्र, सैनिक सुरेन्द्र भैसारे, कार्यकारी सदस्य, महाराष्ट्र, सविता धमगाये अध्यक्ष महिला विंग नागपूर जिला, यांनी मार्गदर्शन केले. सैनिक उज्वला इंगोले यांनी प्रास्ताविक तर संचलन सैनिक प्रज्ञा रामटेके यवतमाळ आणि सैनिक पुजा वाघमारे यांनी सर्वांचे आभार मानले.

गडचिरोली जिल्ह्यात राष्ट्रसंत साहित्यावर आधारित निबंध स्पर्धेचे बक्षीस वितरण

783 विद्यार्थ्यांचा सहभाग

गडचिरोली : श्रीगुरुदेव सेवाश्रम नागपूर अंतर्गत राष्ट्रसंत साहित्य अभ्यास मंडळाच्या वतीने आणि राष्ट्रसंत विचार साहित्य परिषदेच्या सहकार्याने गडचिरोली जिल्ह्यातील विविध शाळा महाविद्यालयात निःशुल्क जिल्हास्तरीय निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. सदर निबंध स्पर्धा ऑगस्ट महिन्यात यशस्वीपणे पार पडली. या निबंध स्पर्धेचे बक्षीस वितरण अभ्यास मंडळाचे ग्रामगीताचार्य बंडोपंत बोढेकर यांच्या उपस्थितीत जि. प. शिक्षणाधिकारी (माध्य) वासुदेवराव भुसे, चांदा शिक्षण मंडळाचे उपाध्यक्ष सुरेश सावकार पोरेड्डीवार, माजी प्राचार्य पंडित पुडके, पीएम श्री जवाहरलाल नेहरू डिजिटल शाळेचे मुख्याध्यापक सुधिर गोहणे, वसंत विद्यालयाच्या मुख्याध्यापिका सुचिता कामडी आदींच्या हस्ते गुणवंत विद्यार्थ्यांना सन्मानित करण्यात आले. या स्पर्धेत अ गटात प्रथम शिवमाला भुरले, वसंत विद्यालय, गडचिरोली, द्वितीय जयश्री मेश्राम, जवाहरलाल नेहरू उच्च प्राथमिक शाळा तर प्रोत्साहनपर बक्षीसे, प्रेरणा वाकूडकर, लो. टिळक विद्यालय, गणपूर रै., जानवी गवर्णा, शिवाजी हायस्कूल, पूर्वा निकूरे, राणी दुर्गावती कन्या विद्यालय, श्रीजा चौधरी, पोरेड्डीवार हायस्कूल गोगाव, काव्या गेडाम, श्रीगुरुदेव प्राथ. शाळा गडचिरोली, अनन्या आलूरवार, स्कूल ऑफ स्कॉलर, गडचिरोली यांना देण्यात आले तर अ गटात प्रथम ऋषाली अगु, जि. प. क. विज्ञान महाविद्यालय गडचिरोली, द्वितीय प्रियंका वाटगुरे, महिला महाविद्यालय, गडचिरोली यांना देण्यात आला तर प्रोत्साहनपर पारितोषिक जानवी सोनवणे कर्मवीर महाविद्यालय अमिर्झा, छकुली इटकेलवार महिला महाविद्यालय यांना देण्यात आले. या निबंध स्पर्धेच्या आयोजनात उदय धकाते, प्रा. विलास पारखी, केशवराव दशमुखे, सुरेश मांडवगडे, पंडित पुडके, किरण चौधरी, वरूण धोडरे, पंकज भोगेवार, भाऊराव पत्रे आदींनी परिश्रम घेतले.

निधन वार्ता

कुमुद कमलाकर डोंगरे

नागपूर : धम्म संगोष्टीचे सक्रिय सदस्य कमलाकर डोंगरे यांच्या सहचारिणी कुमुद डोंगरे यांचे वयाच्या 70 व्या वर्षी हृदयविकाराने दि. 26 डिसेंबर 2025 रोजी सकाळी निधन झाले. त्यांचा अंत्यविधी मानेवाडा घाटावर पार पडला. त्यांच्या पश्चात पती कमलाकर डोंगरे, मुले मिलिंद आणि नागसेन, मुलगी वैशाली चहांदे आणि आप्त परिवार आहे.

विलासराव तोडकर

नागपूर : अभ्यंकर नगर येथील रहिवासी तथा सिताबर्डी येथील पाप्यूलर बुक डेपोचे संचालक विलासराव तोडकर यांचे आज, गुरुवार 25 डिसेंबर रोजी दुःखद निधन झाले. मृत्युसमयी त्यांचे वय 75 वर्षे होते. त्यांच्या पश्चात पत्नी सुनीता, दोन मुले विनीत आणि वरुण, सुना, नातू असा बराच मोठा आप्त परिवार आहे. त्यांचे गुरुवारीच अंतिम संस्कार अंबाझरी घाटावर करण्यात आले.

राष्ट्रीय बौद्ध महासभेतर्फे पुणे येथे शौर्य दिनी 1 जानेवारीला अभिवादन

नागपूर : राष्ट्रीय बौद्ध महासभाचेवतीने गुरुवार 01 जानेवारी, शौर्य दिवसला भीमा कोरेगाव स्तंभास अभिवादन वतसेच 03 जानेवारी 2026 ला भारतातील प्रथम शिक्षिका माता सावित्रीबाई फुले यांचे जयंती, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सांस्कृतिक भवन, मंगळवारी पेठ, पुणे येथे साजरी करण्यात येत आहे.

या कार्यक्रमास राष्ट्रीय बौद्ध महासभेचे संस्थापक धर्मप्रकाश भारतीय बौद्ध माजी विधायक तथा संस्थापक राष्ट्रीय अध्यक्ष इंजिनिअर किशोर बौद्ध राष्ट्रीय आचार्य डॉ. राजाराम आनंद अलिगड, राष्ट्रीय समन्वयक डी. पी. गोलिया भोपाळ, तथा इंजि. शेषराव घांगळे मुंबई समन्वयक तसेच इंजि. शुद्धोधन बडवणे नागपूर, राष्ट्रीय अध्यक्ष धम्म संस्कार समिती, इंजि. रमेश बनगोत्रा जम्मू, राष्ट्रीय उपाध्यक्ष, डॉ. आनंद भालेराव राष्ट्रीय महासचिव, नंदा फुकट, संघटन सचिव महाराष्ट्र राज्य सुधीर सावंत माजी खासदार, शामराव भोसले

माजी सैनिक महार रेजिमेंट, डॉ. चांगदेव शेंडे अध्यक्ष महाराष्ट्र राज्य व ईश्वर कडवे प्रभारी महाराष्ट्र राज्य हे प्रामुख्याने कार्यक्रमास उपस्थित राहणार आहेत. या कार्यक्रमास विजयस्तंभ अभिवादन व प्रथम शिक्षिका सावित्रीबाई फुले यांना वंदन करण्याकरिता त्यांच्या कार्यभूमीत पुणे, येथे संपूर्ण भारतातील राज्यातून येणार आहे. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर 1 जानेवारीला शौर्य दिवसाला नियमितपणे विजयस्तंभला अभिवादन करण्याकरिता येत होते. म्हणून आजही साऱ्या भारतातून लोक अभिवादन करण्याकरता येतात. याचे औचित्य साधून राष्ट्रीय बुद्ध महासभेने उपरोक्त स्थळी अभिवादन करण्याचे ठरवलेले आहे. तसेच भारतातील आद्य समाजसेवक व प्रथम शिक्षिका क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांची जयंती त्यांच्या कर्मभूमीत घेण्याचे राष्ट्रीय बुद्ध महासभेने ठरवलेले आहे. तेव्हा आपण सर्वात विनंती आहे की उपरोक्त स्थळी अभिवादन करण्यासह व क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या कार्याला स्मरण करून त्यांना अभिवादन करण्यास्तव आपण मोठ्या प्रमाणात या कार्यक्रमास पुणे येथे यावे, असे आव्हान करण्यात येत आहे.

चला आपला बहुजन सौरभ बलशाली करु या !

आपल्या बहुजन समाजातील महापुरुषांच्या विचारांवर आपण सर्व क्षेत्रांत उल्लेखनीय कामगिरी केली आहे. त्यांच्या जयंती निमित्त आपण वैयक्तीक अथवा मित्रांच्या/ संस्था/संघटनेची शुभेच्छा जाहिरात स्वरूपात देऊन दैनिक बहुजनसौरभला आर्थिक सहकार्य करावे!

वर्तमानपत्रात बातम्या, लेख, कथा, कविता हवे असते तसेच जाहिराती गरजेच्या असतात हे लक्षात घेऊन आपण आपल्या कुटुंबातील सदस्याचे जयंती-स्मृतीदिन, वाढदिवस, सण, उत्सव, व्यवसाय, उत्पादने इत्यादी अनेक बाबतीत आपल्या समाजातील उद्योजक व व्यवसायिक यांनी जाहिरात देऊन किंवा जसे शक्य आहे तसे आर्थिक मदत केली तरच आपण आपलाच मिडीया बलशाली करू शकतो!

मुख्य संपादक, दैनिक बहुजन सौरभ

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648